

STUDII DE ATELIER
CERCETAREA MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE DIN ROMÂNIA

WORKING PAPERS IN ROMANIAN
MINORITY STUDIES

MŰHELYTANULMÁNYOK
A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

ISPMN

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA
PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE

GUVERNUL ROMÂNIEI

25 / 2009

KÖNCZEI CSONGOR

DE LA KODOBA LA CODOBA

Despre schimbarea
identității etnice secundare
într-o familie de muzicanți romi
dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei

HOGYAN LETT A KODOBÁKBÓL CODOBA?

Másodlagos identitásváltások
egy mezőszégi cigánymuzsikus családnál

Nr. 25

Könczei Csongor

DE LA KODOBA LA CODOBA

**Despre schimbarea
identității etnice secundare
într-o familie de muzicanți romi
dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei**

**HOGYAN LETT
A KODOBÁKBÓL CODOBA?**

**Másodlagos identitásváltások
egy mezőségi cigánymuzsikus családnál**

INSTITUTUL PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2009

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

■ Nr. 25:

Autor: Könczei Csongor

Titlu: *De la Kodoba la Codoba. Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei*

Hogyan lett a Kodobából Codoba? Másodlagos identitásváltások egy mezőszéki cigánymuzsikus családnál

■ Coordonator serie: Iulia Hossu, Horváth István

© INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2009

ISSN 1844 – 5489

www.ispmn.gov.ro

■ Traducere: Năstasă-Kovács Annamária

■ Concepție grafică, copertă: Könczey Elemér

■ Tehnoredactare: Sütő Ferenc

■ Tipar: IDEA și GLORIA, Cluj-Napoca

Guvernul României și ISPMN nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul Studiilor de Atelier.
Răspunderea asupra conținutului opiniilor exprimate revine în exclusivitate autorilor.

■ KÖNCZEI Csongor este antropolog, Dr. în Etnografie-Antropologie, în prezent cercetător în cadrul Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale.

E-mail: cs.konczei@ispmn.gov.ro

■ KÖNCZEI Csongor: anthropologist and researcher at the Romanian Institute for Research on National Minorities, PhD. in Anthropology – Ethnography.

E-mail: cs.konczei@ispmn.gov.ro

Sumar

■ Pălatca, așezată în interiorul Câmpiei Transilvaniei, este unul dintre centrele muzicanților romi din această regiune. Aici au trăit și trăiesc până în prezent, multe familii de țigani muzicanți, cea mai vestită dintre ele fiind familia Kodoba. Prezentul studiu de caz își propune, pe de o parte, să urmărească transformarea unei familii romungre pe parcursul secolului al XX-lea. Pe de altă parte, încearcă să contureze contextul social mai amplu al acestui proces de schimbare identitară, dezvăluind totodată conexiunile referitoare la cauza și efectul acestuia. Totodată, procesul investigat devine interesant și pe motivul că familia muzicanților romi, pe nume Kodoba, utilizează graiul țigănesc drept limbă maternă, așadar identitatea sa primară (deocamdată) este cea de rom, dar și din cauza că – datorită profesiei – aceasta și-a păstrat mereu rolul ei de mediator între culturile locale de maghiari, români și țigani, dat fiind faptul că membrii ei au fost cei care au transmis și au furnizat cultura tradițională, prin muzică și dans, fiecăreia dintre aceste etnii.

Kivonat

■ A Belső-Mezőségen fekvő Magyarpalatka egyike Mezőség cigányzenész központjainak. Sok cigány-muzsikós család élt és él itt a mai napig, közülük a legnevesebb a Kodoba család. A jelen esettanulmány arra vállalkozik, hogy a kutatás rendelkezésére álló forrásanyagok alapján egyrészt végigkövesse, miként változott a 20. század folyamán a magyar személynevű, magyarul jól beszélő, református vallású romungro család román személynevű, magyarul már nem (vagy csak alig) beszélő, egy ideig még református, majd ortodox vallásra térő családdá, másrészt megpróbálja felvázolni ennek a identitásváltó folyamatnak tágabb társadalmi kontextusait, megválaszolni ennek ok-okozati összefüggéseit. Teszi mindezt megvizsgálva, hogy a másodlagos identitásváltás (ezen belül a személynévadás etnikus vetületeinek változása) milyen mértékben függ össze a változó társadalmi, történeti és politikai helyzetekkel, milyen mértékben Magyarpalatka magyar szempontból való folyamatos elnéptelenedésével, a helyi román lakosság (nemcsak számbeli) dominánsá válásával, és nem utolsósorban milyen mértékben a falusi hivatásos muzikusszakma gazdasági vonatkozásaival. A kutatott folyamatot ugyanakkor az teszi érdekessé, hogy a magyarpalatkai Kodoba cigányzenész család roma anyanyelvű, elsődleges etnikai identitása (egyelőre) roma, valamint hogy hivatásánál fogva mindvégig megőrizte a helyi magyar, román és roma kultúrák közötti közvetítő szerepét, hiszen mindegyik etnikum hagyományos tánczenei kultúráját ők közvetítették és szolgáltatták.

Cuprins/Tartalom

De la Kodoba la Codoba. Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei	■	5
1. Familiile de muzicanți romi din Pălatca. Date cu referire la familia Kodoba din Pălatca	■	6
2. Despre procesul schimbării identitare secundare și posibilele cauze ale producerii acestuia	■	8
3. În loc de concluzii: câteva reflecții asupra monopolizării simbolice a muzicii instrumentale tradiționale practicate de muzicanții romi din Pălatca	■	12
Bibliografie	■	15
Anexă:	■	17
Hogyan lett a Kodobából Codoba?		
Másodlagos identitásváltások egy mezőségi cigánymuzsikus családnál	■	21
A magyarpalatkai cigánymuzsikus családok. Adatok a magyarpalatkai Kodoba családról	■	22
A másodlagos identitásváltások folyamatáról, annak lehetséges okairól	■	24
Konklúzió helyett: néhány gondolat a magyarpalatkai cigányzenészek által muzsikált hangszeres zene szimbolikus kisajátításáról	■	28
Szakirodalom	■	30
Melléklet	■	32
A magyarpalatkai református egyházközség tagjainak névjegyzéke 1948. november 15-én	■	35

DE LA KODOBA LA CODOBA

Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei¹

„Orice atitudine ce tinde spre «obiectivitate», atât în ceea ce privește chestiunea existenței prezente, probabile sau previzibile a unei regiuni, naționalități sau clase sociale, cât și intențiile de instituționalizare exprimate prin reprezentări ce susțin această poziție, nu este altceva decât o mărturie care atestă veridicitatea acesteia ori sentința ce confirmă caracterul utopic al problemei. Așadar, oricare astfel de atitudine contribuie la determinarea șanselor de existență în ceea ce privește unitatea socială în cauză” (Pierre Bourdieu 1985: 15).

■ Pălatca,² așezată în interiorul Câmpiei Transilvaniei, este unul dintre centrele muzicanților romi din această regiune. Aici au trăit și trăiesc până astăzi multe familii de țigani muzicanți, cea mai vestită dintre ele fiind familia Kodoba. Pe baza surselor de care dispune cercetarea,³ prezentul studiu de caz își propune, pe de o parte, să urmărească de-a lungul secolului al XX-lea transformarea unei familii romungre, cu nume maghiar – bună cunoscătoare a limbii maghiare și de religia reformată – într-o familie cu nume românesc, care nu mai (sau doar cu greu) vorbea limba maghiară și care o vreme și-a mai păstrat religia reformată, însă apoi a trecut la religia ortodoxă. Pe de altă parte, încearcă să contureze contextul social mai amplu al acestui proces de schimbare identitară, dezvăluind totodată conexiunile referitoare la cauza și efectul acestuia.⁴ Concomitent este realizată și analiza raporturilor existente între schimbările

1 Textul a fost prezentat în limba maghiară în 17 octombrie 2008, cu ocazia conferinței *Rezultatele cercetărilor asupra zonei etnografice Câmpia Transilvaniei II* și organizate de Secția de Filosofie, Lingvistică și Istorie a Societății Muzeului Ardelean la sediul societății din Cluj, iar în limba română, la 29 ianuarie 2009, făcând parte din discuțiile purtate în cadrul atelierului organizat la Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale.

2 Pălatca este o comună așezată în județul Cluj, la 38 de km de acesta în direcția estică. Localitatea este atestată în documente pentru prima oară în anul 1296 cu numele de Palathka.

3 În luna august 2008 am studiat registrele parohiale reformate de stare civilă din Pălatca. Întrucât datele referitoare la familia Kodoba sunt lacunare și sporadice, din cauza revizuirii arborelui genealogic, precum și a stabilirii situației actuale a familiei era necesară interpretarea și completarea ulterioară a datelor înregistrate. Pentru aceasta am fost ajutată de primul tarafului din Pălatca, Florin Codoba (născut în 1977), care trăiește deja la Cluj, reușind astfel să realizeze arborele genealogic din secolul XX al familiei Kodoba. Evident, pentru a putea face și alte precizări ar fi important de studiat și registrele parohiale ortodoxe locale, precum și cele de stare civilă, însă acest lucru – constituind lipsurile asumate ale acestui studiu – nu a fost încă făcut. Totodată, am considerat pertinentă și o sinteză a datelor existente în Arhiva Institutului de Muzicologie al Academiei Maghiare de Științe, precum și în alte arhive (chiar particulare). (Aici menționez faptul că în colecțiile de însemnări referitoare la muzicanții din Pălatca se găsesc adesea lacune și inexactități.)

4 Deși titlul, tema propusă sugerează o problematică socio-etnolingvistică, în realitate, studiul nu corespunde acesteia, ci urmărește procesul de schimbare al identității etnice secundare, respectiv al identității confesionale strâns legate de aceasta.

identitare secundare (iar în cadrul lor, aspectele etnice ale numelor de persoane) și situațiile sociale, istorice și politice în schimbare.⁵ Analiza va urmări depopularea continuă a etnicilor maghiari din comuna Pălatca, precum și gradul de dominație din ce în ce mai intens (și nu doar din punct de vedere numeric) al populației românești, iar mai apoi – dar nu în ultimul rând – vor fi dezvăluite aspectele economice în ceea ce privește lăutăria profesională din mediul rural.⁶ Totodată, procesul investigat devine interesant și pe motivul că familia muzicanților romi pe nume Kodoba utilizează graiul țigănesc drept limbă maternă, așadar identitatea ei primară (deocamdată) este cea de rom, dar și din cauza că – datorită profesiei – aceasta și-a păstrat mereu rolul ei de mediator între culturile locale de maghiari, români și țigani, dat fiind faptul că membrii ei erau cei care au transmis și au furnizat cultura tradițională, prin muzică și dans, fiecăreia dintre aceste etnii.

1. Familiile de muzicanți romi din Pălatca.⁷

Date cu referire la familia Kodoba din Pălatca

■ Familiile extinse de muzicanți romi din Pălatca sunt înrudite între ele. În pofida faptului că de-a lungul secolului al XX-lea s-au vehiculat mai multe nume de familie (de pildă Antal și Kovács), în fond pot fi deosebite trei familii de muzicanți, strâns înrudite pe mai multe linii: neamurile Kodoba, Mácsingó și Radák. În secolul trecut, din aceste familii de muzicanți „*au fost alcătuite numeroase tarafuri care erau excelenți cunoscători ai populației maghiare, române și țigănești din Câmpia Transilvaniei. În afara de Pălatca, în mod regulat erau invitați și în satele din împrejurimi (de ex. Vișea, Bărai, Chesău, Vaida-Cămăraș, Mociu, Ghirișu Român, Gădălin)*”,⁸ iar unii, – în căutarea unui mijloc de existență ori pe motivul căsătoriei – s-au și mutat într-unul dintre satele învecinate.⁹

Formațiile de muzică instrumentală tradițională din Pălatca aveau la origine trei membri: primașul, bracistul (sau contra) și contrabasistul. Începând din 1960 a început să se generalizeze formația cunoscută și astăzi: taraful alcătuit din doi „primași”, doi braciști și un contrabasist, „*deoarece astfel era mai lesne de rezistat la nunțile care țineau două, uneori chiar trei zile*”.¹⁰ Din cauza că la Pălatca trăiau deosebit de mulți muzicanți romi (și comparativ cu alte localități din zonă trăiesc și astăzi), în decursul veacului trecut s-a reușit formarea și punerea în funcțiune chiar a mai multor tarafe. Pe baza unor colecții, cercetarea etnomuzicologică maghiară a încercat să grupeze aceste ansambluri. Virágvolgyi scrie despre faptul că „*în general, la nunți și baluri se obișnuiește să-l angajeze pe primaș, apoi el va decide asupra membrilor din care va fi constituită banda. Evident, acest lucru depinde de relațiile bune sau rele, existente la momentul potrivit între țigani, precum și de timpul de care dispune fiecare (dacă nu sunt deja angajați să cânte în altă parte). Din cauza că toți vorbesc aceeași limbă muzicală, schimbarea membrilor nu constituie o problemă. Urmărind înregistrările, poate fi totuși constatat faptul că formațiile aveau stabilitate pe un interval de timp mai lung ori mai scurt*”.¹¹ Astfel, de pildă, pe o înregistrare din 1963, Ignác Kodoba și Ignác Mácsingó sunt

5 De pildă, între anii 1940–1944, granița româno-maghiară trecea prin apropierea localității Pălatca, iar conform memoriei colective, după război, și muzicanții Kodoba au suferit atrocități „deorece au cântat maghiarilor”.

6 De exemplu, este un fenomen deosebit de interesant cum sub efectul caselor dansului tradițional din orașe, și în mod special datorită invitațiilor primite din Ungaria, generația cea mai tânără reinvață limba maghiară.

7 Prezentul studiu de caz nu și-a propus prezentarea detaliată a familiilor de muzicanți romi din Pălatca și nici analiza rețelei și a sistemului relațional social, economic și cultural al acestora. Astfel, mă voi limita doar la redarea informațiilor necesare pentru înțelegerea schimbării identității secundare.

8 Așezările amintite – completându-se cu satele Băgaci, Petea, Sava și Mureșenii de Câmpie ce aparțineau comunei Pălatca – au reprezentat o piață permanentă pentru lăutarii din Pălatca. Aceștia, fiind muzicanți renumiți și iubiți în Câmpia Transilvaniei, deja înainte de apariția caselor dansului tradițional cu caracter „revival” din mediul urban și a mișcărilor legate de dansurile populare, acopereau o arie mult mai largă (până la Cluj).

9 Árendás 2006. În ceea ce privește strămutatul în satele învecinate, un bun exemplu este cazul primașului, „Gyurka” Mácsingó (1937–1999) care stabilindu-se cu toată familia lui în satul învecinat, Bărai, „a întemeiat” taraful din această localitate.

10 Árendás 2006. Este important de menționat faptul că în a doua parte a secolului al XX-lea, acest tip de organizare a ansamblurilor de muzicanți romi a devenit caracteristic și altor tarafuri din interiorul Câmpiei Transilvaniei, de pildă, cele din Suatu, Sopor, de Câmpie, Mociu etc.

11 Virágvolgyi: 2000: 7.

primașii, István Moldován bracistul și Albert Mácsingó contrabasistul,¹² pe o altă înregistrare din 1965, locul primașului este ocupat de Jenő Zsiga Kozák, braciștii sunt Béla Kodoba și Mihály Radák „Mișu”, iar Márton Kovács „Puki”, contrabasistul,¹³ apoi, pe o înregistrare din anul 1969, Ignác Kodoba și Béla Kodoba sunt primașii, Imre Moldován bracistul și György Kerekes contrabasistul,¹⁴ pe o înregistrare din 1972, Béla Kodoba este primașul, Alexandru Vasile și Mihály Radák braciștii, iar György Kerekes contrabasistul.¹⁵ Evident, toate aceste tarafe și limbajul muzical comun mai sus-amintit¹⁶ care existau deja, precum și faptul că aproape toți muzicanții din Pălatca erau înrudiți într-o ramură sau alta, pune sub semnul întrebării funcționarea tarafului „statornicit”, în special în ceea ce privește braciștii și contrabasiștii. Sub constrângerea nevoii, se cânta pe mai multe instrumente: aproape fiecare dintre primași putea să cânte la braci, de asemenea, fiecare bracist cânta și la vioară, iar la contrabas se pricepeau toți. Consider că este mai plauzibil faptul că tarafurile din Pălatca au fost dintotdeauna formații care se grupau în jurul a câte unui primaș angajat. De pildă, un astfel de taraf era în Pălatca cel care a fost „statornicit” în anii '80 și care era „predecesorul” direct al formației de renume mondial ce funcționează și astăzi. Márton Kodoba și frațele lui mai mic, Béla Kodoba, amândoi primași ai tarafului, în tinerețe cântau mai mult separat unul de altul, însă după ce generația de primași mai în vârstă a dispărut au alcătuit un taraf. Au fost acompaniați de braciștii Lajos Kodoba (Mácsingó), Imre Mácsingó (Moldován), Sándor Mácsingó, István Moldován și Mihály Radák (evident, întotdeauna doar câte doi), precum și de contrabasiștii Márton Kovács „Puki” sau Károly Kodoba „Ica”, ori Ioan Boldi. După ce în prima jumătate a anilor 1990, dintre violiștii enumerați, mai mulți s-au stins din viață, formația a fost întregită cu Lőrinc Kodoba. După ce Márton Kodoba a murit, fiul său, Florin Codoba, a preluat conducerea tarafului; în prezent el și unchiul său, Lőrinc Kodoba, sunt primașii, Mihai Remus Radac și István Moldován braciștii, iar tânărul Márton Kovács ori Ioan Boldi cântă la contrabas.

Potrivit datelor care stau la dispoziția cercetării prezente, neamul Kodoba din Pălatca constituia deja, de peste un secol, cea mai vestită familie de muzicanți romi din Câmpia Transilvaniei. Familia de lăutari romungre deține relații de înrudire foarte extinse, practic aproape fiecare muzicant rom din Pălatca sau din împrejurimi este înrudit într-un fel sau altul cu aceasta. Înainte de a descrie însă structura familiei Kodoba din anii secolului al XX-lea¹⁷ se impune tratarea pe scurt a practicilor specifice în ceea ce privește înzestrările cu nume referitoare la relațiile de înrudire din comunitățile de romi muzicanți din Transilvania. Acest lucru este necesar, deoarece pe parcursul cercetării, deseori putem fi confrunțați cu o combinație a numelor din aceeași familie și utilizarea acestora ca atare, ceea ce ar putea părea o „inconsecvență”. De pildă, frații poartă ori numele tatălui, ori cel al mamei, iar uneori chiar pe cel al unora dintre bunici. Acest lucru se explică prin faptul că până în ultimele decenii, în comunitățile de romi examinate, „căsătoria” indica doar conviețuirea, neavând practic legătură cu instituția stabilită de autoritățile de stat sau bisericești.¹⁸ Dat fiind faptul că alternanța cazuală a acestor conviețuiri este nedocumentată de surse „oficiale”, aprecierile noastre în legătură cu gradele de rudenie stabilite între diverse persoane, precum și motivele acestora nu pot fi bazate decât pe memoria locală, comunitară sau pe cea a familiei.

12 Colecție realizată de Bertalan Andrásfalfy și Zoltán Kallós la 2 noiembrie 1963, păstrată în Arhiva Institutului de Muzicologie al Academiei Maghiare de Științe.

13 Colecție realizată de Zoltán Kallós și György Martin în 1965, păstrată în Arhiva Institutului de Muzicologie al Academiei Maghiare de Științe.

14 Colecție realizată de Zoltán Kallós și György Martin în 1969, păstrată în Arhiva Institutului de Muzicologie al Academiei Maghiare de Științe.

15 Colecție realizată de Sándor Timár în 1972, păstrată în Arhiva Institutului de Muzicologie al Academiei Maghiare de Științe.

16 Aici este important de menționat faptul că în general, muzicanții romi din mediul sătesc, interpreți ai muzicii tradiționale obișnuiau să cânte pe mai multe instrumente. Aceasta era o cerință pretinsă de „nevoie” (orice instrumentist absent al tarafului putea fi suplinat) astfel, această pricepere se moștenește „din tată-n fiu”. Așadar, în competențele profesionale transmise de generația mai în vârstă generației tinere era deja inclus și acest lucru.

17 Vezi arborele genealogic anexat.

18 „Astfel, comparativ cu societatea organizată pe baza unui nucleu al comunităților nerome, baza socială a comunităților de romi constă în sistemul succesoral al descendenților reductibili la o singură rudă ascendentă comună. În cazul acestora, înregistrarea originii este un sistem mixt, tranzitiv. Ordinea descendenților – mai de aproape a țáranilor – este un sistem consecvent care poate fi urmărit. Copiii sunt numiți după tată, fiind înscrși în registrele stării civile de secole întregi sub această formă. Așadar, în ceea ce privește ordinea urmașilor, cea dominantă este descendența pe linie paternă. Referitor la cultura țáranilor, baza căsătoriilor legale era reprezentată de căsătoriile încheiate în fața unor autorități: până în anul 1895 exclusiv în fața autorităților bisericești, iar după 1895 erau acceptate și căsătoriile civile, eventual alături de cele religioase. În sistemul cultural al grupurilor de romi, legalitatea căsătoriei nu corespunde neapărat cu căsătoriile civile sau religioase” (Szuhay 1999: 79).

Primul strămoș databil din neamul Kodoba, regăsit în registrele parohiale reformate locale, s-a născut – probabil – în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea: „Lajos Kodobó, ȝigan muzicant ref.”. Conform memoriei colective, registrele nu conțin date referitoare nici la nașterea, nici la decesul primașului Lajos Kodobó, însă numele lui apare de mai multe ori în *registru tinerilor confirmați*, precum tatăl copiilor săi, împreună cu soția sa: „Mária Mácsingó ref.” (iar în altă parte „Mária Mácsingó zilieră ref.” ori „Márisko Mácsingó, gospodină ref.”). Primul născut al lui Lajos Kodobó era primașul György Mácsingó (1903–1961) care a preluat numele de familie al mamei sale. În registre nici nu se găsesc date care ar atesta faptul că ar fi fiul lui Lajos Kodobó. György Mácsingó avea o familie foarte mare, astfel poate fi constatat faptul că numeroasele persoane cu numele de familie Mácsingó (acum Matingo), existente până în prezent în localitatea Pălatca, sunt rude de gradul unu, doi sau trei ale neamului Kodoba. În fapt, numele Kodoba a fost transmis mai departe de cel de-al doilea născut al familiei, primașul Lajos Kodoba (1907–1973) și familia acestuia.¹⁹ Lajos Kodoba avea nouă copii, iar băieții au moștenit toți meseria de lăutar, mulți dintre aceștia devenind primași renumiți ai tarafului: astfel, Márton Kodoba (1941–2003), tatăl primașului Martin Codoba „Florin” (născut în 1977) – conducător al tarafului, activ și în prezent –, apoi Béla Kodoba (1944–1999), precum și Lőrinc Kodoba (născut în 1947) care cântă acum împreună cu Florin.

2. Despre procesul schimbării identitare secundare și posibilele cauze ale producerii acestuia

■ Datele referitoare la identitatea secundară a comunităților de romi din Ardealul multicolor atât din punct de vedere etnic, cât și religios sunt considerate fenomene normale.²⁰ Constatarea este și mai evidentă în ceea ce privește muzicanții romungri, păstrători și inovatori ai diverselor culturi etnice tradiționale ori promotori ale acestora, asumarea lor identitară schimbându-se – în general – odată cu împrejurări, dar și de la caz la caz.²¹

Datele referitoare la comunitatea de romi din registrele de stare civilă ale parohiei reformate de la Pălatca atestă un proces deosebit de clar și ușor interpretabil: în ultima jumătate de secol, membrii familiilor de ȝigani reformati înregistrați cu nume de familie după ortografia maghiară și prenume unguresc au fost înscrși treptat cu nume de familie și prenume după ortografia românească. Apoi, probabil în timp, din cauza convertirilor la credința ortodoxă – tot succesiv, dispar din matricole datele referitoare la etnia romă.²² În felul acesta se transformă, de pildă, Kodobó/Kodoba în Codoba, Mácsingó în Matingo, Radák în Radac ori István în Ștefan, Ivolyka în Viorica, Lajos în Ludovic, Lőrinc în Laurențiu sau Márton în Martin etc. În același timp, între membrii mai tineri ai familiilor și ai comunității domină deja diverse nume autentic românești, precum Călin, Florin, Liviu, Leontina, Marcela, Marilena, Remus etc. Specificitatea procesului este dat de faptul că numele românești au apărut în mai multe cazuri precum porecle

19 În primul *registru al tinerilor confirmați* și el este amintit sub numele de Kodobó. Este interesant faptul că și în prezent, descendenții acestuia sunt considerați urmași „conform numelui” ai neamului Kodoba. De pildă, mulți dintre descendenții primașului Ignác Kodoba (1910–1976), cel de-al treilea fiu al lui Lajos Kodobó, utilizează deja numele mamei, în cazul nostru cel de Moldován. Vezi: bracistul István Moldován (Ștefan Moldovan, născut în 1943).

20 „A avea o identitate multiplă și la mai multe nivele [...] nu este deloc o raritate în cazul oamenilor care trăiesc la întretăierea diverselor culturi. Identitatea lor secundară și paralelă este consecința socializării secundare survenite în urma conviețuirii multigeneraționale din mijlocul societății majoritare, înfăptuite – evident – cu anumite rezerve din ambele părți, în cadrul căreia un rol decisiv îl are limba (în primul rând, în ceea ce privește cultura și contactele de zi cu zi)” (Kovács 2005: 61).

21 „...este vorba despre faptul că ȝiganii maghiari din Ardeal trăiesc în mediul unguresc de acolo, iar alături de limba lor maternă, cea ȝigănească, maghiara este utilizată ca cea de-a doua limbă, încercând astfel o asemănare cu maghiarii și din punct de vedere cultural. Religia lor corespunde în general uneia dintre confesiunile care întrunesc populația maghiară. În cazul ȝiganilor români și așa poate fi observat un sistem relațional asemănător în direcția etnicilor români, respectiv sași. Această stare aparent destul de clară dintre cele două comunități etnice, în realitate, a fost nuanțată pe mai departe prin impunerea factorilor socio-istorici” (Pávai 2000: 363–364).

22 Pe baza registrelor de stare civilă cercetate, schimbarea identitară din punct de vedere religios a comunității rome din Pălatca poate fi considerată un proces extrem de plastic și subordonat situațiilor: este destul de greu de urmărit cine, când și ce fel de identitate și-a asumat, ori cum a fost înregistrat de preotul care tocmai îndeplinea serviciul. Poate fi des întâlnită situația în care aceeași persoană aflată în împrejurări diferite și în ani diferiți este menționată având diverse confesiuni, în același timp, există însă prea puține date care atestă în mod concret schimbarea religiei.

(de exemplu, Florin Codoba oficial se numește Martin, iar Remus Radac, Mihai). Numele românești nu sunt înregistrate oficial, decât în cazul generațiilor mai tinere.

Acest proces poate fi demonstrat și prin date statistice: într-un registru de nume parohial reformat din Pălatca, datat la 15 noiembrie 1948, sunt cuprinse 58 de persoane de origine romă (caracteristic, pe ultimele locuri, între numerele de ordine 530–588), așadar 11 familii.²³ În cazul în care se face o comparație cu datele de recensământ din ultimul secol și jumătate (în primul rând, cele din 1941),²⁴ acestea vor corespunde, în general, cu varianta oficială a numărului populației rome (în anul 1941, limba romani ca limbă maternă a fost vorbită de către 59 de persoane). Toate acestea sugerează faptul că populația romă din Pălatca era încă de atunci legată de comunitatea maghiară de religie reformată. Seria de date de la ultimul recensământ, cel din anul 2002, reflectă însă aproape o egalitate între numărul etnicilor maghiari și populația care se consideră reformată și adventistă. Așadar, în mod oficial, populația romă este socotită deja ortodoxă.²⁵

Această situație se complică și mai mult prin faptul că dintre cei 11 capi de familie menționați în registrul de nume din 1948, la cinci dintre ocupații apare mențiunea de „muzicant”, la trei cea de „agricultor-muzicant”, familia Kovács „tinichigiu” se afla în legături de rudenie cu familia de lăutari,²⁶ totodată, conform registrelor, două familii fac parte din tagma muzicanților („Károly Antal lăutar”²⁷ și fiul lui „János Antal lăutar ref.”²⁸ iar Márton Kodoba cu numărul de ordine 588 – potrivit celor spuse de Florin Codoba – este unul și același cu contrabasistul Márton Kovács „Puki”); așadar familiile de romi din Pălatca, înregistrați ca membri ai bisericii reformate, erau exclusiv familii de muzicanți. În felul acesta poate fi stabilit faptul că, în realitate, procesul schimbărilor identitare secundare se regăsește doar la membrii comunității de muzicanți amintite. Această stare a lucrurilor pune însă pe tapet două probleme deosebit de importante: în primul rând, se pune întrebarea dacă calitatea de țigani maghiari reformați nu se datorează cumva statutului lor de muzicanți romi prestatori din mediul rural?²⁹ A doua întrebare se referă la faptul că tocmai meseria de lăutar ar fi putut conserva identitatea lor de romi, aceasta fiind și în prezent cea primară, așadar, oare nu tocmai statutul de „muzicanți romi” împiedică asimilarea lor totală? Deoarece din seria de date mai sus menționate s-ar putea trage lesne concluzia că, aici, avem de-a face cu un proces de asimilare clar și bine conturat. Așadar, familiile de reformați vorbitori de limba maghiară, de-a lungul a două generații, au devenit ortodocși români. Situația este însă mult mai complexă, deoarece nu este vorba despre un simplu proces de asimilare: nu s-au schimbat nici identitatea etnică de bază a persoanelor în cauză, nici atitudinea etnico-socială a societății majoritare (române și maghiare) ce formează mediul lor mai strâns sau mai larg, altfel spus, familiile de muzicanți romi reformate sunt considerate a fi țigani (utilizează limba romani) atât de ei înșiși, cât și de către societatea majoritară.³⁰

23 Vezi anexa: *Registrul de nume al membrilor Parohiei Reformate din Pălatca la 15 noiembrie 1948*.

24 Despre aceasta, mai pe larg vezi: <http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=5703>.

25 Potrivit datelor de recensământ din anul 2002, în Pălatca și satele aferente din punct de vedere administrativ: Băgaciu (Kisbögács), Petea (Magyarpete) Sava (Mezőszava) și Mureșenii de Câmpie (Omboztelke) trăiau 1374 de locuitori, conform structurii etnice: 988 români, 328 maghiari, 57 romi și 1 ucrainean, iar celei confesionale: 985 ortodocși, 275 reformați, 66 adventiști, 41 greco-catolici, 2 romano-catolici, 4 persoane de alte confesiuni și 1 ateist. Dat fiind faptul că Băgaciu, Petea și Mureșenii de Câmpie sunt așezări cu populația exclusiv românească, iar în Sava locuiesc doar câteva familii de maghiari, poate fi afirmat faptul că populația maghiară și romă din comună este, în fapt, originară din Pălatca. Se poate spune că în realitate, efectivul comunității de romi din Pălatca este multiplul acestui număr „oficial”, astfel, este plauzibil să credem că în timpul recensământului din 2002, mulți s-au declarat români.

26 Vezi: *Registrul de Căsătorii al Parohiei Reformate din Pălatca începând cu anul 1953*.

27 Vezi: *Registrul Deceselor din Parohia Reformată din Pălatca începând cu anul 1953*. Fiica lui Károly Antal, Mária Gáspár, soția fostului Károly Kodoba „Ica”.

28 Vezi: *Registrul Botezurilor*. De altfel, în cazul familiei Antal, – probabil – preoții au făcut înregistrări greșite: registrul de nume din 1948 îl menționează pe Károly Antal ca tatăl lui János Antal, iar pe Anna Boldizsár ca soție. *Registrul de Căsătorii al Parohiei Reformate din Pălatca din anul 1956* îl semnalează pe „lăutarul Márton Antal” ca tatăl lui János Antal și soțul Annei Boldizsár, aceasta apărând ca Mária Gáspár, soția lui Károly Antal. Pe baza registrelor de stare civilă nu am reușit să clarific aceste legături de înrudire, iar Florin Codoba este prea tânăr pentru a-și aduce aminte de familia sa.

29 „Pe o suprafață mai mare din regiunea lingvistică maghiară, o mai amplă răspândire în ceea ce privește viața muzicală a țărănilor s-a desfășurat abia în secolul al XIX-lea, îndeosebi în a doua jumătate a acestuia. Până în zilele noastre, asimilarea lor s-a petrecut însă atât de rapid, încât astăzi, lăutarii din satele ungurești pot fi considerați – pe drept – muzicanți populari maghiari. Prin sintagma de „muzicant rom”, mai degrabă se menționează o diferențiere profesională, decât apartenență rasială a lăutarilor” (Sárosi 1980: 76).

30 La nivelul înrudirilor, muzicanții romi din Pălatca nu se amestecă cu alte etnii. Mai mult decât atât, chiar și la nivelul comunității poate fi observat un proces de „închidere” din punct de vedere etnic. În timp ce mai demult existau copii botezați de nași maghiari sau români, așadar se simțea nevoia unor relații de cumetrie, de patron majoritar-client rom, în prezent, nu mai există această „instituție”, nașii fiind aleși aproape exclusiv dintre membrii familiei și rude mai apropiate sau mai îndepărtate.

Identitatea etnică este parte integrantă a organizării sociale, astfel – în principal – aceasta poate fi apreciată precum o entitate vulnerabilă din punct de vedere politic și social. Citându-l pe Fredrik Barth: „...grupurile etnice și caracteristicile lor se nasc mereu datorită unor împrejurări interactive, istorice, economice și politice specifice; cu alte cuvinte sunt deosebit de dependente de situație și nu sunt «date prin predestinație»” (Barth 1996: 4). În secolele trecute, Pălatca era considerată deja o așezare cu populația majoritar românească, așadar procesul de românizare a muzicanților romi nu depindea de proporția numerică a populației. Erau decisive, mai degrabă schimbările administrative, iar odată cu ele transformările simbolice ale puterii determinante pentru viața de zi cu zi, precum și proiecțiile economice ale acestora. Altfel spus, universul „maghiar” a fost schimbat cu cel „românesc”. În spațiul social s-a schimbat atât puterea reală, cât și cea simbolică, iar acest lucru a avut o influență asupra strategiilor de viață, a traiului de zi cu zi, și în plus, dincolo de toate acestea și asupra identității lor secundare (limba, religia, modelele culturale etc.).

În ceea ce privește interpretarea procesului de schimbare identitară, accept opinia lui Géza Komoróczy care este de părere că schimbarea identitară constituie o decizie personală fundamentală, așadar o „tranziție” socială, în decursul căreia scopul hotărârilor personale este integrarea socială, iar consecința – în cantitate statistică – asimilarea.³¹ Acest proces este interpretat de către Bourdieu ca o „luptă simbolică” ce are ca scop „păstrarea ori schimbarea regulilor referitoare la constituirea prețurilor materiale ori simbolice, legate de manifestările simbolice ale identității sociale (obiective sau intenționate)”.³² Totodată, potrivit părerii lui Bourdieu „atunci când supușii raporturilor de forțe simbolice se luptă individual (așa se întâmplă în interacțiunile vieții de zi cu zi), nu au altă alternativă, decât să accepte definiția dominantă a identității lor (resemnându-se ori sfidând, supuși sau revoltați etc.) ori să încerce să se asimileze” (Bourdieu 1985: 18). În sistemele de relații sociale și economice locale (incluzând aici și raporturile de forțe simbolice), muzicanții romi din Pălatca reprezentau întotdeauna pătura subordonată și aservită, așadar identitățile lor secundare erau formate mereu sub impunerea și presiunea asimilării permanente.³³

În ceea ce privește aceste identități, cel mai vizibil proces – probabil – este schimbarea mediului lingvistic, ceea ce definește fundamental identitățile secundare etnice. Bourdieu atrage atenția asupra faptului că graiul viu nu constituie un sistem abstract, ci un fenomen social și de putere pus în funcțiune de legități cu caracter practic ori chiar de piață. Potrivit părerii acestuia, limba și vorbirea existente în contextul social nu sunt doar mijloace de comunicare, ci acțiuni sociale, adică, prin limbaj sunt constituite relații și poziții sociale, așadar limba este un mijloc de putere, și anume unul răspândit și rafinat (Szabó 1998: 78). Astfel, între relațiile sociale concrete se desfășoară lupte lingvistice, iar acestea formează – conform părerii lui Bourdieu

31 „De regulă, identitatea națională este definită din punctul de vedere al națiunii, iar individul se desprinde tot de aici. De parcă națiunea ar reprezenta cadrul real al transformărilor istorice, a schimbărilor permanente și atotcuprinzătoare. În timp ce – referindu-mă la un singur lucru – schimbarea identitară, chiar dacă se petrece în masă, de cele mai multe ori este o decizie absolut personală, iar în anumite condiții privește doar sfera particulară, adică domeniul de intim. Îți alegi singur ce ești și ești ceea ce vrei să fii. Nu ar trebui să fie măsura cazurilor imprevizibile impuse ori a celor ce vizează transformările imposibil de realizat într-un timp scurt. [...] În sens sociologic, schimbările identitare personale nu sunt altceva, decât *passage social*, adică tranziții dintr-un statut în altul, la fel ca asumarea căsătoriei, religiei, aderarea la un partid ori primirea cetățeniei, schimbarea domiciliului, mobilitatea verticală etc, iar de-a lungul acestor transformări – în sensul strict – se schimbă întotdeauna doar una dintre caracteristicile sociale definitorii ale persoanei. Celelalte prefaceri sunt doar consecințe, iar ele nu doar că sunt divizate în timp, ci se și desfășoară diferit (simboluri etc.). Dat fiind faptul că schimbarea identitară este un proces referitor la populație, în cadrul istoriei – de regulă – aceasta devine consecința calitativă a deciziilor individuale din cantitatea statistică. Scopul și – evident – efectul deciziilor individuale este acomodarea, adică confortul social (*accomodation*); pe scurt: viața lipsită de tensiuni excedentare. Rezultatul redat în cantitate statistică: asimilarea. Omogenizarea, chiar populații: dispariția diferențelor comune ale unor indivizi. [...] Schimbarea identitară privită ca adaptare socială, chiar dacă împovărează personalitatea cauzând și daune, de cele mai multe ori nu este o dramă. Mai degrabă devine un așa-zis mod de rezolvare a conflictului, producerea stării de echilibru; un fel de detașare. Cel puțin, individul o consideră cu siguranță ca atare” (Komoróczy 1995: 287–288).

32 „Regionalismul (ori naționalismul) este doar o categorie a luptelor exclusiv simbolice, la care combatanții iau parte individual, dispersați sau în cadrul unui colectiv, adoptând forma organizată și ale căror miză constă în păstrarea ori schimbarea avantajelor și raporturilor de forță simbolice sau economice; acest lucru s-ar putea formula și prin păstrarea ori schimbarea regulilor referitoare la constituirea prețurilor materiale ori simbolice legate de manifestările simbolice ale identității sociale (obiective sau intenționate). De această luptă, care are loc ca un criteriu al evaluării legitime, se leagă interese deosebite ale combatanților, precum valoarea personală, ceea ce din punct de vedere social semnifică identitatea socială” (Bourdieu 1985: 17–18).

33 „Nici unul dintre regimurile de putere în schimbare nu a realizat emanciparea Țiganilor, aceștia rămânând mereu doar cetățeni tolerați, de rangul al doilea. Din acest motiv, aceștia au fost întotdeauna segmentați, orientându-se înspre majoritatea locală [...]. În așezările unde exista însă un relativ echilibru numeric între cei doi-trei etnii conviețuitoare ori între trei etnii recunoscute, Țiganii – evident – s-au alăturat comunității etnice aparținătoare națiunii statale” (Páva 2000: 364).

– piața lingvistică.³⁴ De exemplu, pe o asemenea „piață lingvistică”, situația majorității și a minorității etnice diferă extrem de mult una de alta atât în ceea ce privește posibilitățile acestora legate de putere, cât și cele referitoare la piață atât privitor la aspirațiile din punctul de vedere al statului, cât și al celor individuale. Mai mult decât atât, Bourdieu încearcă să descrie fenomenele lingvistice potrivit caracterului funcționării capitalului material, considerând însă capitalul lingvistic o resursă materială și nu una simbolică, un mijloc al cărui posesor se transformă ori poate fi transformat într-un factor de putere (Szabó 1998: 84).³⁵ În felul acesta se clarifică impunerea socială din mijlocul comunității de romi din Pălatca, care a definit permanent – începând din secolul al XX-lea până în 1918, respectiv între anii 1940 și 1944 – utilizarea limbii secundare: în condițiile administrației maghiare, când etnia romă s-a orientat spre puterea reală și simbolică, alături de limba romani a utilizat și limba maghiară. Durata „perioadei românești” – existentă între anii 1918 și 1940 – era însă prea scurtă pentru transformarea radicală a acestei orientări, iar după 1944 limba maghiară utilizată alături de limba romani a fost treptat schimbată cu limba română. Evident, aici nu se face referire la cunoașterea și folosirea exclusivă a unei limbi (în special în cazul lăutarilor romi care prestau servicii mai multor etnii, este mai mult decât sigur că aceștia, cunoșteau limba română și în „perioada maghiară”), ci – în cazul ȝiganilor „maghiari” – la dispariția, mai precis transformarea utilizării limbii purtătoare de identitate secundară.

Alături de beneficiile schimbării lingvistice desfășurate, poate fi amintită și schimbarea aspectului etnic al atribuirii prenumelor, ceea ce a însemnat mai întâi românizarea prenumelor și a numelor de familie, iar mai apoi răspândirea prenumelor românești. Totodată, procesul schimbării numelor era favorizat și de educație, obligativitatea recrutării, precum și politica locurilor de muncă ce erau obligatorii din timpul regimului comunist. Înainte de cea de-a doua conflagrație mondială, majoritatea muzicanților romi din Pălatca nu frecventa școala, așadar era analfabetă.³⁶ Până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, această proporție a fost schimbată, tot mai mulți romi frecventând secția română a școlii din Pălatca (printre alții, aici a absolvit cele opt clase și Florin Codoba). Mai mult decât atât, existau și lăutari care, continuându-și studiile, au căpătat pregătire profesională în diverse meserii (astfel, bracistul János Kodoba/Mezei a ajuns polițist la Baia Mare, iar bracistul István Moldován strungar la Brașov).³⁷ Recrutarea obligatorie în armata română a influențat, de asemenea, în mare măsură schimbarea numelor, iar politica obligativității unui loc de muncă atestat prin „carte de muncă” din regimul comunist a facilitat acest lucru. Evident, nu doar puterea obliga la angajare, ci și faptul că odată cu descompunerea culturii tradiționale, lăutăria nu mai oferea o sursă de trai în exclusivitate.³⁸ Deoarece muzicanții romi din Pălatca – datorită meseriei de muzicant și asemănător altor lăutari din diverse regiuni – alcătuiau de la început un grup social deosebit de mobil, aceștia nu întâmpinau greutăți în cazul strămutărilor în masă din localitatea Pălatca. Astfel, în anii 1970 și 1980, mulți au ajuns la Cluj și Deva, chiar și la Brașov, trăind și muncind aici, într-un mediu (mai degrabă) românesc (ori deja, de „ȝigani români”).³⁹

Schimbarea identitară secundară care se manifesta prin adaptarea la noua putere reală și simbolică s-a exteriorizat nu doar prin schimbarea limbii, deși fără îndoială acest lucru s-a petrecut cel mai rapid, ci și prin adoptarea diverselor modele culturale și obiceiuri.⁴⁰ Ca o ultimă etapă a procesului, poate fi apreciat schimbul identității religioase, faptul că în ultimele decenii s-a făcut treptat trecerea din sânul Bise-

34 Citându-l pe Bourdieu: „*Limbajul este un bun simbolic care poate căpăta diverse valori în funcție de evoluția pieții la care este vândut*” (Szabó 1998: 83).

35 Potrivit păreri lui Bourdieu, piața lingvistică pe de o parte este uniformizează, pe de altă parte realizează o selecție. „*Pentru a așeza unul dintre modurile de exprimare (în cazul bilingvismului, una dintre cele două limbi, iar în situația unei societăți bazate pe clase, unul dintre celelalte moduri de exprimare) deasupra celorlalte [...], piața lingvistică trebuie să fie uniformizată*”. În același timp, „*orice fel de uniformizare care asimilează diversitatea, determină totodată, dominația unuia dintre identități asupra celeilalte, negarea uneia de către cealaltă*” (Bourdieu: 1985: 20).

36 În rubrica *Unde, când și în ce măsură a fost școlarizat?* din *Registrul parohial al tinerilor confirmați*, cea mai frecventă înregistrare cu referire la romi este „*nu a frecventat școala*”, iar la rubrica *Știe să scrie și să citească?*: „*nu știe*”.

37 Potrivit judecăților de valoare ale lui Florin Codoba, cei din generația tatălui său „au fost mai deștepți” decât înaintașii muzicanților romi.

38 Îndeletnicirea de muzicant a rămas însă „ocupația principală”, și pe mai departe, cea mai importantă sursă de venit fiind lăutăria. În consecință, strămutarea a avut ca rezultat și un fel de dublă domiciliere: muzicanții nu mai veneau să cânte din sate la oraș, ci invers, din mediul urban mergeau înapoi la țară.

39 Au lucrat în primul rând ca angajați ai întreprinderilor de lucrări publice, respectiv ca gunoieri, unii dintre ei au devenit însă și muncitori în fabrici. După 1990, o parte a familiilor de muzicanți romi veniți din Pălatca s-a mutat înapoi, iar alții, dintre numeroasele rude (în fapt, mare parte a familiei Codoba), trăiesc până astăzi la Cluj și Deva.

40 De pildă, nunta din anul 2000 a lui Florin Codoba, unde nu doar limba utilizată în cadrul ceremoniei, ci și cutuma (pregătirile, cererea miresei, alaiul de nuntă etc.) era identică cu cea obișnuită într-un sat românesc din Câmpia Transilvaniei.

ricii reformato locale în mijlocul membrilor confesiunii greco-orientale, ortodoxe. Identitatea religioasă a lăutarilor romi din Pălatca – la fel ca identitatea confesională a comunităților de muzicanți romi din mediul rural tradițional din Ardeal – constituie un factor extrem de dependent de situație. Aceștia practică religia grupului social și etnic dominant din comunitate, neadoptând însă formele instituționalizate ale acesteia.⁴¹ Contactul lor cu biserica constă din ceremoniile legate de momentele de cotitură din viața umană, dintre care mai o cerere mai mare se observă în special la botezuri și înmormântări (cununii doar în ultimele decenii au devenit mai importante).⁴² Credințele lor religioase specifice nu sunt conduse de dogmele bisericești, ci persoana preotului (indiferent de confesiune) este cea care personifică „biserica” iar din acest motiv pot fi ușor convertiți (ori reconvertiți) la diverse religii. Un exemplu grăitor pentru această trecere este înmormântarea primășului Márton Kodoba care în vara anului 2003 a fost condus pe ultimul drum de preotul reformat din localitate (deoarece a fost botezat în religia reformată) împreună cu popa de religie ortodoxă pe motivul că familia sa era deja convertită la această religie.

În ultimul secol, efectivul comunității maghiare din Pălatca a scăzut progresiv.⁴³ Așadar, convertirea familiilor de romi muzicanți poate fi considerată de către parohia reformată locală drept o pierdere. Evident, în acest mediu se resimte cel mai intens „românizarea” lăutarilor, iar acest lucru, de regulă – alături de sistemele de relații sociale și politice transformate – este motivat și prin atrocitățile la care au fost expuși muzicanții după cea de-a doua conflagrație mondială. Între 1940 și 1944, granița româno-maghiară de atunci se întindea pe lângă Pălatca, iar după război, comunitatea maghiară a suferit o serie de atrocități din partea românilor din localitate. Însă, conform memoriei colective, au existat abuzuri îndreptate și împotriva țiganilor lăutari, deoarece „le-au cântat ungurilor”. De pildă, „dacă au cântat soldaților maghiari” au fost puși să cânte pe jar, ori, primășul György Mácsingó („badea Gyurka”) a fost bătut doar pentru că purta la pălărie buchetul pe partea stângă „la fel ca ungurii”. Fără îndoială, și aceste întâmplări regretabile aparțin cauzelor cu referire la schimbările identitare, însă – după părerea mea – nu au avut o influență decisivă asupra procesului, ci doar l-au accentuat sau/și l-au consolidat, dat fiind faptul că în cazul muzicanților romi din Pălatca, schimbarea identitară secundară nu este consecința politicii de asimilare tendențioase și impuse în mod oficial, ci a necesității de „adaptare” facilitate de împrejurările sociale, istorice și politice instabile. Probabil, din acest motiv se poate vorbi – deocamdată – despre schimbări identitare doar secundare: ei, ca „țigani lăutari” prestatori de muzică s-au conformat/se conformează puterii reale și simbolice dintotdeauna, astfel, atât la nivelul propriei comunități, cât și la cel al societății majoritare, persistă identitatea lor primară, această identitate fiind susținută – probabil – de însăși existența de muzicant rom. În felul acesta este împiedicată asimilarea lor etnică definitivă.

3. În loc de concluzii: câteva reflecții asupra monopolizării simbolice a muzicii instrumentale tradiționale practicate de muzicanții romi din Pălatca

■ Identitatea etnică secundară a muzicanților romi din Pălatca merită analizată și din punctul de vedere al culturii tradiționale conservate și promovate de către aceștia. Din perspectiva comunităților locale deservite, pentru populația din Pălatca și Câmpia Transilvaniei, acest lucru nu are însă importanță, deoarece „țiganii lăutari”, prin multilingvismul lor cultural, iar în cadrul acestuia proeminent muzical, – de altfel,

41 „Pentru comunitatea de romi, biserica instituționalizată, dogmele religioase, precum și cutumele acesteia nu reprezintă altceva, decât un cadru inițial, înzestrat cu coloratura etnică specifică potrivit echilibrului perfect dintre sacru și profan” (Szuhaý 1999: 113). „...țiganii nu au o legătură prea strânsă cu infrastructura ecleziastică – mă refer aici la bisericile tradiționale – și nici cu normele etice și sociale ale bisericii. În schimb sunt pătrunși de o religiozitate și credință individuală profundă” (Kovács 2005: 64).

42 „Pentru țigani [...] sunt importante, în primul rând, ceremoniile bisericești legate de evenimentele mai însemnate ale familiei și comunității, în special de naștere și moarte” (Kovács 2005: 64). În registrele reformato parohiale din Pălatca, cele mai multe date referitoare la comunitatea romă locală au fost găsite în registrele de botezuri și cele ale deceselor și mai puțin în cele ale tinerilor confirmanți ori registrele de căsătorii.

43 Este adevărat că depopularea succesivă se întâlnește la întreaga populație a comunei, independent de etnie (la fel ca în alte comunități rurale din Ardeal).

caracteristic muzicanților romi din mediul rural tradițional din Ardeal – pur și simplu, au servit/servesc interesele culturii muzicale tradiționale în ceea ce privește toate comunitățile etnice din regiunea respectivă.⁴⁴ Analizând muzica lor, acest multilingvism a fost privit deseori de către etnomuzicologie⁴⁵ ca o premisă fundamentală a stocului inherent de repertor cules și examinat.⁴⁶ În pofida acestui fapt, pentru cercetarea muzicii populare maghiare și casele dansului tradițional de la orașe, precum și pentru comunitățile legate de muzica și dansul folcloric maghiar, muzicanții romi din Pălatca constituie – în primul rând – instrumentiști remarcabili cu îndeletniciri de conservare a muzicii populare „maghiare” din Câmpia Transilvaniei. Pentru cercetarea muzicii populare române, comunitățile legate de muzica și dansul folcloric românesc și (datorită „etno-mediei” specific românești) pentru public, constituie apreciați furnizori de date ai folclorului muzical instrumental „românesc” „de pe câmpie”. Evident, această dublă corelare nu se referă la persoana muzicanților romi din Pălatca (deoarece, aceștia sunt considerați „țigani lăutari” de către ambele medii amintite), ci la producțiile muzicale executate de către aceștia, iar modul de comunicare ce accentuează acest lucru, poate fi înțeles precum un proces simbolic de privire, în care identitatea secundară – în locul muzicanților romi în cauză – este interpretată deja de publicul ascultător și consumator.

În ultimele decenii, au fost realizate foarte multe înregistrări sonore ale muzicii interpretate de țiganii lăutari din Pălatca, iar o parte dintre aceste ediții publicate (în special în Ungaria) au contribuit, într-un mod deosebit și într-un cerc larg, la creșterea popularității acestora, atât în interiorul cât și în afara granițelor.⁴⁷ Printre discurile editate întâlnim deseori titlul de „Muzică populară maghiară din Câmpia

44 „Într-un mediu unde conviețuiesc de mai mult timp diverse popoare, un asemenea muzicant este un fenomen obișnuit; [...] Multilingvismul muzical este o formă de adaptare la public, de aceea, acest lucru nu-i caracterizează pe muzicanții amatori, chiar dacă ar putea exista printre aceștia – mai mult sau mai puțin – „multilingvi”. Acest lucru este căutat – în funcție de sfera lor de activitate – în special de cei care își câștigă existența din muzică: instrumentiștii profesioniști” (Sárosi 2000: 351).

45 Despre interpretarea instrumentală referitor la muzicanții romi din Pălatca, vezi de pildă, Zoltán Szalay și Márta Virág-völgyi au redactat analize detaliate. Vezi: Zoltán Szalay: *Egy dallam tíz variánsa a palatkai népi hangszeres együttesek előadásában* [Cele zece variante ale unei melodii în interpretarea instrumentală a formațiilor populare din Pălatca], In: András Benkő (ed.): *Zenatudományi írások* [Scrieri de muzicologie], Bukarest, 1986: 226–248.; Zoltán Szalay: *A palatkai népi vonószekerek kísérete* [Acompañamentul orchestrelor populare de coarde din Pălatca], In: Vilmos Keszeg (ed.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 1. Kolozsvár* [Anuarul Asociației Etnografice Kriza János], 1993: 164–175.; Márta Virág-völgyi: *Palatkai népzene I. Kodoba Márton* [Muzică populară din Pălatca I, Márton Kodoba], *Hangszeres népzenei példatár – Népzenei füzetek* [Culegere de folclor muzical instrumental – Caiete de muzică populară], Budapest, 2000; Márta Virág-völgyi: *Palatkai népzene II. Kodoba Márton* [Muzică populară din Pălatca II, Márton Kodoba], *Hangszeres népzenei példatár – Népzenei füzetek*, Budapest, 2001.

46 Vezi: „Pălatca era unul dintre cele mai însemnate centre muzicale ale regiunii interioare din Câmpia Transilvaniei. Muzicanții care au trăit aici de-a lungul secolului al XX-lea au inițiat numeroase tarafe, bune cunoscătoare ale repertoriului tradițional maghiar, român și țigănesc din Câmpia Transilvaniei”. Árendás 2006. „Muzicanții romi din Câmpia Transilvaniei care cântă și pentru maghiari...” Pávai 2000: 364. „Muzicanții romi din Pălatca care cântă pe o zonă extinsă din regiune interpretează în toate satele din împrejurimi, atât publicului maghiar, cât și celui românesc sau țigănesc” (Virág-völgyi 2000: 9).

47 Înregistrările colecțiilor din Pălatca publicate și păstrate în Arhiva Institutului de Muzicologie al Academiei Maghiare de Științe [MTA – ZTI] se găsesc pe următoarele discuri: Benjamin Rajeczky (ed.): *Magyar Népzene 1* [Muzică populară maghiară I], Hungaroton, 1969; György Martin, István Németh și Ernő Pesovár (ed.): *Magyar Népzenei Antológia 1. Tánczene* [Antologia muzicii populare maghiare 1. Jocuri populare], Hungaroton, 1985; Bálint Sárosi și István Németh (ed.): *Magyar Népzenei Antológia 5. Kelet I. Szilágyság, Kalotaszeg, Mezőség* [Antologia muzicii populare maghiare 5. Regiunea de Est I. Sălaj, Călata, Câmpia Transilvaniei], MTA – ZTI, 1993; Péter Éri, Zoltán Kallós și László Kelemen (ed.): *Mezőségi magyar népzene – Magyarpalatka* [Muzică populară maghiară din Câmpia Transilvaniei – Pălatca], (2 CD) Hungaroton, 1996; Imre Olsvai, Rudasné Márta Bajcsay și István Németh (ed.): *Hallgassátok meg, magyarim... Keresztmetszet a magyar népzeneről* [Ascultați maghiarii mei... Secțiune transversală asupra muzicii populare maghiare], Hungaroton, 1998; István Pávai, Pál Richter și Ferenc Sebő (ed.): *Régi magyar népdaltípusok. Dobszay László és Szendrei Janka népzenei típusrendje alapján* [Tipuri de muzică folclorică maghiară. După tipologia utilizată de László Dobszay și Janka Szendrei], MTA – ZTI, Néprajzi Múzeum, 2000. Alte discuri importante (neavând pretenția de a reda o listă completă): Antal Fekete (ed.): *Archív sorozat 1. Magyarpalatkai népzene: Kodoba Béla és bandája* [Colecție de arhivă 1. Muzică populară din Pălatca: Béla Kodoba și taraful său], BaSys Music, 1995; Péter Árendás și László Kelemen (ed.): *Új Pátria sorozat 3.: Mezőségi népzene. Băr – Magyarpalatka* [Noua serie Patria 3.: Muzică populară din Câmpia Transilvaniei. Băr – Pălatca], Fonó Records, 1998; Antal Fekete (ed.): *Magyarpalatkai banda: Esküvő Mezőkeszűben. Fekete Antal gyűjtéseiből 1* [Taraful din Pălatca: Nuntă la Chesău. Din colecția lui Antal Fekete 1], FolkEurópa, 2003; Antal Fekete și András Lelkes (ed.): *Esküvő Magyarpalatkán 1984-ben. Fekete Antal gyűjtéseiből 3. Ez az élet!* [Nuntă la Pălatca în 1984. Din colecția lui Antal Fekete 3. Asta-i viața!], FolkEurópa, 2006. În România pentru prima oară, Piroška Demény a realizat o ediție pe microdiscuri a muzicii populare instrumentale maghiare: *Mezőségi hangszeres népzene* [Muzică populară maghiară din Câmpia Transilvaniei], Electrecord, 1977 (Înregistrările au fost realizate în studioul Radio Cluj). Făcând abstracție de discurile cu înregistrările „Tarafului din Pălatca”, fabricate în „studiourile casnice” și vândute în anii 1990 de vânzătorii ambulanți (de pildă, pe piețele din Cluj), pentru primul lor disc „românesc” creat în mod profesional de către specialiștii muzicologi, muzicanții au trebuit să aștepte până în 2008, vezi: Mircea Cîmpeanu (ed.): *Muzicanții din Pălatca*, CJCPCT Cluj, 2008.

Transilvaniei”, menționând prin acesta cadrul identitar al materialului sonor. Acest sentiment identitar poate fi amplificat și de textele însoțitoare ale discurilor, în special de fraze ca acestea: „*Ascutând muzica interpretată pe instrumente cu coarde, existentă încă în Câmpia Transilvaniei din Ardeal, ne putem bucura – probabil – de cel mai arhaic mod de interpretare pe vioară a folclorului muzical maghiar*”.⁴⁸ Ori: „*Datorrez respect tuturor muzicanților păstrători de tradiție, care prin interpretarea lor încurajează maghiarii din Ardeal*”.⁴⁹ Asemenea judecăți de valoare pot fi întâlnite însă și în presa scrisă: „*În felul acesta sunt conservate de către ȣiganii din Pălatca – în majoritate români – cele mai frumoase piese ale muzicii populare maghiare încă existente din Câmpia Transilvaniei*”.⁵⁰ De pildă, anunțul de mai jos scoate în evidență faptul că muzica cântată de ei este maghiară: „*În Casa Muzicii Fonó din Buda are loc în ultima zi de miercuri a fiecărei luni programul Clubul muzicii ardelenesti. Pe bună dreptate, invitații cei mai cunoscuți de la seriile de concerte și casa dansului tradițional sunt membrii extrem de populari ai TARAFULUI DIN PĂLATCA. În viitor, dacă are intenția, instrument muzical și talentul necesar, oricine, începând de la amatori și până la profesioniști, poate învăța de la ei – adică din prima mână – adevăratele taine ale muzicii populare instrumentale maghiare*”.⁵¹ Citatele arătate – iar această înșirare, evident, ar putea fi continuată – demonstrează clar poziția „maghiară”: muzicanții din Pălatca promovează muzica populară tradițională maghiară, astfel – în pofida faptului că nici nu mai vorbesc limba maghiară și nu mai sunt de religie reformată etc. – ei sunt considerați în continuare „ȣigani maghiari”.

Partea română a remarcat mult mai târziu și într-o măsură mult mai mică muzica ȣiganilor lăutari din Pălatca. O posibilă explicație pentru acest lucru este lipsa caselor dansului tradițional cu caracter „revival” din mediul urban, precum și faptul că în mijlocul românilor, muzica populară tradițională instrumentală există mai degrabă sub aspecte stilizate. În ultimii ani însă – în primul rând, datorită activității de culegere folclorică a Casei de Creații Populare⁵² din județul Cluj – muzicanții romi din Pălatca au devenit tot mai cunoscuți și în acest mediu – evident – ca ȣigani lăutari „români”. De exemplu, discul muzical⁵³ editat în anul 2008 conține un material instrumental exclusiv românesc din Câmpia Transilvaniei. În prezentarea scrisă pentru lansarea materialului discografic, – după înșirarea dansurilor și cântecelor românești – editorul menționează faptul că datorită acestor piese muzicale, taraful a căpătat faimă, atât în țară (scoțând în evidență în mod special Tabăra de vară muzicală și de dans folcloric de la Răscruți a Fundației Kallós), cât și în Ungaria, sugerând astfel că popularitatea muzicanților romi din Pălatca ar fi consecința muzicii populare instrumentale românești: „*Piese muzicale ale formației din Pălatca, atât cele de joc, precum: Jocul românesc, Bătrânește, Bătuta, Hărtașul, Tărnăveana, Bărbuncul, Românește în botă, cât și cele de „ascultat”: Cântecul oilor, De masă sau Doina, au devenit atât de cunoscute și apreciate în ultimii ani încât muzicanții sunt mereu solicitați să concerteze, atât în județul nostru, cu ocazia taberei de vară de la Răscruți cât și în alte localități din țară, cântând deseori în țara vecină, Ungaria, acolo unde muzica și interpretarea în stil autentic a repertoriului local prezintă un deosebit interes din partea specialiștilor și a cunoscătorilor*”.⁵⁴ În ceea ce privește organizarea institutului public amintit, în 27 februarie 2009 a avut loc la Cluj, pentru prima oară în mediul românesc, „Casa Dansului Tradițional”, unde au cântat de asemenea muzicanții romi din Pălatca: „*Conform organizatorilor, programul manifestării se adresează tuturor celor care îndrăgesc dansul popular și bucatăria tradițională. Aceștia vor avea posibilitatea să învețe jocul*

48 Text însoțitor de András Jánosi, în: Antal Fekete (szerk.): *Archív sorozat 1. Magyarpalatkai népzene: Kodoba Béla és bandája* [Colecție de arhivă 1. Muzică populară din Pălatca: Béla Kodoba și taraful său], BaSys Music, 1995.

49 Text însoțitor de János Bodó-Bán, în: Bodó-Bán János (ed.): *Régi jók Erdélyből. Élő hagyományos népzene* [Cele vechi și bune din Ardeal. Tradiția vie a muzicii populare] Bodó-Bán Bt., 2003.

50 Vezi: Levente Benkő: *Ősrégi hagyományt őriznek a magyarpalatkai cigányok* [ȣiganii din Pălatca conservă o tradiție străveche], în: *Krónika napilap* [Cotidianul Krónika], 2006. november 2. – <http://www.kronika.ro/index.php?action=open&res=5986>.

51 Vezi: http://www.nepmuvesz.hu/index.php?teljes_hir=191271177426547.

52 Denumirea oficială, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj, vezi: www.traditiiclujene.ro.

53 Vezi: Mircea Cîmpeanu (ed.): *Muzicanții din Pălatca*, CJCPCT Cluj, 2008.

54 Vezi: Mircea Cîmpeanu: *Lansarea discului CD „Muzicanții din Pălatca”* – vezi pagina <http://www.traditiiclujene.ro/articol.php?articol=829>. („Piese muzicale ale formației din Pălatca, atât cele de joc, precum: Jocul românesc, Bătrânește, Bătuta, Hărtașul, Tărnăveana, Bărbuncul, Românește în botă, cât și cele de „ascultat”: Cântecul oilor, De masă sau Doina, au devenit atât de cunoscute și apreciate în ultimii ani încât muzicanții sunt mereu solicitați să concerteze, atât în județul nostru, cu ocazia taberei de vară de la Răscruți cât și în alte localități din țară, cântând deseori în țara vecină, Ungaria, acolo unde muzica și interpretarea în stil autentic a repertoriului local prezintă un deosebit interes din partea specialiștilor și a cunoscătorilor”).

„Românește din Pălatca” și să joace dansuri tradiționale din Câmpia Transilvaniei. [...] Acompaniamentul va fi asigurat de renumiții muzicanți din Pălatca”.⁵⁵

Referitor la serviciile muzicale tradiționale, identitatea etnică secundară a muzicanților romi din Pălatca a fost mereu, puternic influențată de cererea pieței, asigurând traiul acestora. Din acest motiv, legăturile lor din punct de vedere etnic, – fiind mai extinse și depășind mediul local – în fapt, sunt expresii ale noilor piețe de consum. Alături de cele două atitudini în ceea ce privește etnicitatea, descrise mai sus, situația devine și mai nuanțată. Mai nou, apare și abordarea ce subliniază identitatea de etnie romă a interpreților, așadar, de câțiva ani aceștia au fost „descoperiți” și elita culturală⁵⁶ care audiază muzica interpretată ca muzică țigănească. Astfel, „muzica” evidențiată ca mijloc de existență, poate deveni un factor de schimbare a identității: aceeași persoană, într-un mediu maghiar poate deveni țiganul maghiar care interpretează muzică populară maghiară, în mijlocul majoritarilor români, muzicantul rom care cântă piese muzicale populare românești, iar într-un alt cadru, țiganul lăutar „basând” pe muzică țigănească. De pildă, Florin Codoba, deoarece încearcă să conserve în mod conștient tradiția muzicală a dansului popular cerut în mod deosebit de mișcarea dansului folcloric de pe piața din Ungaria, încetul cu încetul a învățat (potrivit anumitor păreri a „reînvățat”) limba maghiară.⁵⁷ În mediul românesc, se comportă însă ca un român, în timp ce în străinătate – ca artist interpret, iar acasă doar pur și simplu – este un muzicant rom. Din acest motiv, schimbările identitare secundare pot fi considerate procese aflate în strânsă dependență de conjunctură și nu succesiuni de fenomene unilaterale.

Bibliografie

ÁRENDÁS, Péter

2006 *Magyarpalatkai banda: Apáról fiúra* [Taraful din Pălatca: Din tată-n fiu].

Esküvő Magyarpalatkán 1984-ben. Fekete Antal gyűjtéseiből 3. Ez az élet! [Nuntă în anul 1984 la Pălatca] – caiet însoțitor pentru CD audio. FolkEuropa Kiadó, Budapest.

BARTH, Fredrik

1996 *Régi és új problémák az etnicitás elemzésében* [Probleme vechi și noi în analiza etnicității]. In: *Regio*, 1: 3–25, Budapest.

BOURDIEU, Pierre

1985 *Az identitás és a reprezentáció. A régió fogalmának kritikai elemzéséhez* [Identitatea și reprezentarea. Pentru analiza critică a noțiunii de regiune]. In: *Szociológiai figyelő*, 1985/1: 7–22, Budapest.

KOMORÓCZY, Géza

1995 *Meddig él egy nemzet?* [Până când dăinuiește o națiune?]. In: Géza Komoróczy: *Bezárkózás a nemzeti hagyományba* [Tradiția națională ca și barieră autoimpusă], 279–312, Budapest.

KOVÁCS, Attila

2005 *Baraka. Közösségek, identitások és vallásosság egy felsőgömöri búcsújáró helyen* [Baraka. Comunități, identități și religiozitate într-un loc de pelerinaj din regiunea Felsőgömör].

In: Csaba Prónai (ed.): *Lokális cigány közösségek Gömörben. Identitásváltozatok marginalitásban* [Comunități locale de romi în regiunea Gömör. Varietăți identitare marginalizate]. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 58–70, Budapest.

55 Vezi: Raluca Grecu: *Casa dansului tradițional își deschide porțile*, In: portal City News – <http://www.citynews.ro/cluj/distractie-18/casa-dansului-traditional-isi-deschide-portile-37205/>. („Conform organizatorilor, programul manifestării se adresează tuturor celor care îndrăgesc dansul popular și bucătăria tradițională. Aceștia vor avea posibilitatea să învețe jocul „Românește din Pălatca” și să joace dansuri tradiționale din Câmpia Transilvaniei. [...] Acompaniamentul va fi asigurat de renumiții muzicanți din Pălatca”).

56 Astfel, de pildă, au participat deja la mai multe festivaluri internaționale din străinătate, luând parte la festivalul muzical Insula de la Budapesta, în ultimul timp, la „cheful țiganilor” de la Festivalul de film Tiff de la Cluj.

57 Din cauza că cea mai mare parte a solicitărilor și invitațiilor sosesc din Ungaria, robotul telefonului mobil al lui Codoba Florin răspunde în limba maghiară.

PÁVAI, István

2000 *Interetnikus kapcsolatok az erdélyi népi tánczenében* [Relațiile interetnice din dansul folcloric ardelenesc]. In: Márta Virágvolgyi – István Pávai: *A magyar népi tánczene* [Jocul popular maghiar], 363–378, Budapest.

SÁROSI, Bálint

1980 *Hivatásos és nemhivatásos népzeneészek* [Muzicanții populari profesioniști și neprofesioniști]. In: Zenetudományi dolgozatok [Teze de muzicologie], 75–83, Budapest.

2000 *Egy „többsnyelvű” cigányzenekar Erdélyben* [Un ansamblu de muzicanți romi „multilingv” din Ardeal]. In: Márta Virágvolgyi – István Pávai: *A magyar népi tánczene* [Jocul popular maghiar], 351–362, Budapest.

SZABÓ, Márton

1998 *Pierre Bourdieu: nyelvi uralom és a politikai mező* [Pierre Bourdieu: dominație lingvistică și câmp politic]. In: Márton Szabó: *Politikai tudáselméletek* [Teoriile cunoștințelor politice], 76–91, Budapest.

SZUHAY, Péter

1999 *A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája* [Cultura Țiganilor din Ungaria: cultură etnică sau cea a pauperității]. Panoráma Kiadó, Budapest.

VARGA, E. Árpád

2001 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája IV. Fehér, Beszterce-Naszód és Kolozs megye. Népszámlálási adatok 1850-1992 között* [Statistica etnică și confesională a Transilvaniei IV. Județele Alba, Bistrița-Năsăud și Cluj. Datele de recensământ între 1850–1992]. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda.

VIRÁGVÖLGYI, Márta

2000 *Palatkai népzene I. Kodoba Márton* [Muzica populară din Pălatca I. Márton Kodoba].

Hangszeres népzenei példatár – Népzenei füzetek [Culegere de folclor muzical instrumental – Caiete de muzică populară]. Magyar Művelődési Intézet [Institutul Cultural Maghiar], Budapest.

Registrele de stare civilă ale Parohiei reformată din Pălatca utilizate ca sursă:

Înregistrarea căsătoriilor din Parohia Reformată din Pălatca din anul 1956.

Înregistrarea deceselor din Parohia Reformată din Pălatca din anul 1953.

Registrul Botezurilor.

Registrul Confirmațiilor.

Registrul de căsătorii al Parohiei Reformate din Pălatca – din anul 1953.

Registrul de nașteri și botezuri al Parohiei Reformate din Pălatca din anul 1954.

Registrul de nume al membrilor Parohiei Reformate din Pălatca la 15 noiembrie 1948.

Registrul deceselor din Parohia Reformată din Pălatca – din anul 1953.

Registrul familiilor din Parohia Reformată din Pălatca.

Anexă:

Membrii familiei Kodoba din Pălatca¹ – familie de muzicanți

1.

Copiii lui „**Kodobó Lajos** ref. cigányzenész” („Lajos Kodobó, țigan muzicant ref.”) și ai „**Mácsingó Mária** ref.”:

- György Mácsingó primaș (1903–10.06.1961); soția Zsuzsanna (Varga) Moldován (1907–27.10.1955)
- **Lajos Kodoba** „Luika” primaș (10.03.1907–1973), după registrele parohiale de stare civilă, soția era Erzs Mezei, dar după spusele lui Florin Codoba era Elisabeta (László) Codoba din Mințiu Gherlii
- Ignác Kodoba „Öreg Náci” (‘Bătrânu Náci’) primaș (1910–27.01.1976); soția Margit Moldován (11.07.1910– 01.02.2000), originară din Țaga
- Márton Kodoba „kovács” (‘fierar’) (1913?–21.12.1968);² soția Kati Kovács
- „Kodobó Hermin” (născut în 20.05.1914–?), soțul apare mai târziu în registre ca „Moldován Dénes festő” (‘Dénes Moldován zugrav’)
- Anna Kodoba (născută în 25.02.1920–?)
- Sándor Kodoba, (în registre apare deja ca Codoba Alexandru) „Puju” primaș (1922–04.01.1959), a cântat mai ales în Vișea; soția, Aranka Rézműves
- Károly Kodoba „Ica” contrabasist (10.02.1924–29.01.2000); soția Mária Gáspár (28.09.1925–20.05.1998), al cărei părinte era „Antal Károly zenész” (‘Károly Antal muzicant’) (04.01.1899–10.05.1962).

2.

Copiii lui „**Mácsingó Gyúrka**” și ai „**Moldován (Varga) Zsuzsanna**”:³

- Imre Mácsingó (Moldován) bracist (05.04.1924–1994); soția Mária Boka (născută în 1931), originară din Mociu
- Albert Mácsingó contrabasist (20.05.1925–?); soția Anna sau Anikó Moldován, copiii lor:
  - Lajos (născut în 1954)
  - Anna (născută în 1956)
  - Zsuzsa (născută în 1957)
  - Károly (născut în 1959)
  - Aranka (născută în 1961)
  - Imre (născut în 1963)
- Ignác Mácsingó „Náci” primaș (1929–?), a trăit și a cântat la Deva
- Etelka Mácsingó (1930–?), soțul János Antal (1935–?) muzicant
- Lajos Mácsingó „Duci” bracist (1930–?); soția Anna Miki, copiii lor:⁴
  - Lajos (născut în 1957)
  - Mária (născută în 1961)
  - György (născut în 1968)
- József Mácsingó contrabasist (1933–?)

1 Datele au fost prelucrate după registrele parohiale reformate de stare civilă din Pălatca; precizările au fost aduse de Florin Codoba și studiile lui Péter Árendás, Márta Virágvölgyi.

2 Márton Kodoba conform registrul morților datat din 1953 este menționat că a murit în 21 decembrie 1968. Este precizat locul de proveniență, dar vârsta acestuia este menționată cu un semn de întrebare „M-palatka (55)?”. Astfel, putem afirma că Márton Kodoba s-a născut, probabil, în anul 1913 ca fiul lui Lajos Kodobó și al Márti Mácsingó.

3 În studiile scrise de Péter Árendás și Márta Virágvölgyi sunt amintiți 14 copii, dar în registre apar date referitoare doar la 12 copii.

4 Virágvölgyi pomeneste despre un fiu bracist cu numele de Lajos Mácsingó „Ducika” născut în 1968. Pe baza registrelor, dacă este vorba despre Lajos, atunci acesta s-a născut în 1957, iar dacă este vorba despre fiul lor născut în anul 1968, atunci acela este György.

– Márton Mácsingó „Karsci” contrabasist (1934–1992); soția Irma sau Anna Kovács (1938–?),⁵ originară din Chesău, copiii lor:

Katalin (născută în 1958)

Márton (născut în 1961)

Imre (născut în 1962)

– György Mácsingó „Gyurka” sau „Gyurkuca” primaș (1937–1999); a trăit și a cântat la Bărai. Familia, astfel și descendenții nu figurează în registrele parohiale reformate de stare civilă din Pălatca. El este părintele contrabasistului Gheorghe Matingo (născut în 1959) și a primașului „Kicsi” Náci (‘Micu Náci’) Matingo (născut în 1965).

– Sándor Mácsingó bracist (1934–?); soția Zsófia Herczeg, copiii lor:

Livia (născută în 1961)

Olimpia-Anna (1963–1964)

János primaș (născut în 1965)

Liviu bracist (născut în 1967) - el nu figurează în registrele parohiale reformate de stare civilă din Pălatca.

– Márton Mácsingó

– Péter Mácsingó primaș, acordeonist (născut în 1944), trăiește la Deva

– Berta Mácsingó, soțul Márton Kovács „Puki” contrabasist.

3.

Copiii lui **Lajos Kodoba** și ai Erzsi Mezei:⁶

– János Kodoba / Mezei bracist (1932–1984), a fost polițist („milițian”) la Baia Mare

– Ibolya Kodoba (1930–1947?), după spusele lui Florin Codoba a murit la vârsta de 17-18 ani

– Mari Kodoba (1929?–?), mama lui Ioan Boldi „Nelu” contrabasist (născut în 1954)

– Lajos Kodoba „Laji” / Ludovic Matingo bracist, contrabasist (1935–1995), copiii lui nu figurează în registrele parohiale reformate de stare civilă din Pălatca:

Ludovic Matingo „Lajika” primaș (născut în 1960) trăiește la Cluj

Ignác Matingo primaș, chitarist (născut în 1962)

Augustin Călin Matingo bracist, acordeonist, contrabasist (născut în 1966), trăiește la Bărai

– Ignác Kodoba „Bibircsók Náci” (‘Náci cel cu neg’) bracist, mai târziu primaș (27.06.1938–26.04.1991)⁷

– **Márton Kodoba primaș** (30.04.1941–13.08.2003); soția Eleonora (Boca) Codoba (născută în 01.02.1949) originară din Mociu,⁸ ea și descendenții lor nu mai figurează în registrele parohiale reformate de stare civilă din Pălatca:⁹

Marcela (Codoba) Zsuki (născută în 16.12.1971), trăiește la Deva; ea a avut o soră geamănă Gabriela, care a murit la 5 ani

Marinela Codoba – a murit la vârstă fragedă

Martin „Florin” Codoba primaș (născut în 03.05.1977); soția Veronica (Matingo) Codoba (născută în 12.12.1981), trăiesc la Cluj, copilul lor: Martin Florin Codoba (născut în 17.06.2007)

Gabriela (Codoba) Stere (născută în 17.02.1979), a trăit la Deva, acum este în Italia

5 În registrul de botezuri apar cei doi copii ai „Kovács Annei ref. napszámos” (‘Anna Kovács zilieră ref.’) fără menționarea tatălui: Sándor (născut în 1954) și Zsuzsa (născută în 1955). N-am putut descifra dacă este vorba despre aceeași Anna Kovács.

6 Este interesant faptul că în registrele parohiale reformate din Pălatca, despre familia Kodoba există cele mai puține date. După examinare, putem spune că o posibilă explicație a acestui fapt constă în mobilitatea acestei familii, mulți dintre ei s-au mutat la Deva, respectiv la Cluj.

7 După datele apărute în registre s-a născut în Legi.

8 După spusele lui Florin Codoba bunicul din partea mamei sale era primașul Nicodin Boca (1922?–1995) din Mociu.

9 Florin Codoba are doi frați uterini, din partea mamei, la Deva: Mircea Ciocan (născut în 29.07.1965) care a învățat să cânte la braci de la tatăl său vitreg și Marcel Boca (născut în 28.02.1969) care a învățat să cânte la contrabas de la tatăl vitreg. Actualmente, niciunul dintre ei nu mai cântă, sunt angajații firmei de salubritate publică.

- Béla Kodoba bracist, mai târziu primaș (16.09.1944–07.11.1999)
- Lőrinc Kodoba bracist, mai târziu primaș (născut în 1947.03.25)
- Viorica (sau Ivolyka?) (Codoba) Demeter (născută în 1950.04.11), care are un fiu primaș și tractorist, Alexandru Demeter (născut în 1969).

4.

Copiii lui Ignácz Kodoba „Öreg Náci” (‘Bătrânul Náci’) și ai Margitei Moldován:

- Mari (sau Margit?) Kodoba (1929–?), al cărei soț a fost primașul Jenő Zsiga Kozák (1926–?), originar din Budești
- Olga Kodoba
- István Kodoba / Ștefan Moldovan bracist (născut în 1943.01.17), după registre „are 3 copii ortodocși”
- Árpád Kodoba contrabasist (născut în 1949).

5.

Fiul lui Márton Kodoba și al Katiei Kovács este contrabasistul Márton Kovács „Puki” (născut în 1941),¹⁰ a cărui soție este Berta Mácsingó, iar fiul lor este contrabasistul Martin Covaci jr. (născut în 1962.02.16).

6.

Fiica lui Alexandru Codoba „Puju” și a Arankaei Rézműves este Anna Codoba (născută în 21.03.1942), al cărei soț era bracistul Mihály Radák „Misi” (1938–1992). Ea este mama bracistului Mihai „Remus” Radac (născut în 10.01.1977).

---

¹⁰ După alte surse, acesta s-a născut în 1935.

HOGYAN LETT A KODOBÁKBÓL CODOBA?

Másodlagos identitásváltások egy mezősegi cigánymuzsikus családnál¹

„Minden »tárgyilagosságra« törekvő állásfoglalás egy régió, egy nemzetiség vagy egy társadalmi osztály jelenlegi, lehetséges, valóságos vagy előrelátható léte ügyében és egyúttal az ezt támogató reprezentációk által kifejezett intézményesülési szándékok ügyében nem más, mint igazolvány a dolog realitására, vagy ítélet a dolog utópikus voltáról. Minden ilyen állásfoglalás hozzájárul tehát az illető társadalmi egység létezési esélyeinek determinálásához” (Bourdieu 1985: 15).

■ A Belső-Mezőségen fekvő Magyarpalatka² egyike Mezőség cigányzenész központjainak. Sok cigánymuzsikus család élt és él itt a mai napig, közülük a legnevesebb a Kodoba család. A jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy a kutatás rendelkezésére álló forrásanyagok alapján³ egyrészt végigkövesse, miként változott a 20. század folyamán a magyar személynevű, magyarul jól beszélő, református vallású romungro család román személynevű, magyarul már nem (vagy csak alig) beszélő, egy ideig még református, majd ortodox vallásra térő családdá, másrészt megpróbálja felvázolni ennek a identitásváltó folyamatnak tágabb társadalmi kontextusait, megválaszolni ennek okozati összefüggéseit.⁴ Teszi mindezt megvizsgálva, hogy a másodlagos identitásváltás (ezen belül a

1 Elhangzott magyarul 2008. október 17-én az Erdélyi Múzeum Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya által szervezett *A Mezőség kutatás eredményei II.* című konferencián, a kolozsvári EME székházban, román nyelven pedig 2009. január 29-én egy, a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézetben rendezett műhelybeszélgetésen.

2 Magyarpalatka (Pălatca) Kolozsvártól keleti irányba 38 kilométerre fekvő Kolozs megyei község. A település Palatka névalakkal először 1296-ból fordul elő.

3 2008 augusztusában áttanulmányoztam a magyarpalatkai református egyházközség anyakönyveit. Mivel a Kodoba családra vonatkozó anyakönyvi adatok hiányosak és esetlegesek, az összállítandó családfa leellenőrzése illetve a család jelenlegi helyzetének rögzítése szükségessé tette a kijegyzetelt adatok utólagos értelmezését, kiegészítését. Ebben a már Kolozsváron élő Codoba Florin (született 1977-ben) magyarpalatkai prímás segített, így sikerült összeállítanom a Kodobák 20. századi családfáját. Természetesen a további pontosítások érdekében fontos volna a helyi ortodox egyház és a polgári anyakönyvek áttanulmányozása is, amire ezidáig – s ez a jelen tanulmány vállalt hiányossága – még nem került sor. Ugyanakkor fontosnak tartottam a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének Archivumában és más (akár magán) archívumokban fellelhető gyűjtések vonatkozó adatainak összegzését is. (Itt megjegyzem, hogy a magyarpalatkai zenészekre vonatkozó gyűjtések jegyzetanyagai gyakran hiányosak, pontatlanok.)

4 Noha címében szocio-etnolingvisztikai problémakört sejtett a felvetett téma, a valóságban nem az: voltaképpen egy másodlagos etnikai identitás, illetve egy ehhez szorosan kapcsolódó vallási identitás váltásának folyamatát követhetjük végig.

személynévadás etnikus vetületeinek változása) milyen mértékben függ össze a változó társadalmi, történeti és politikai helyzetekkel,⁵ milyen mértékben Magyarpalatka magyar szempontból való folyamatos elnéptelenedésével, a helyi román lakosság (nemcsak számbeli) dominánsá válásával, és nem utolsósorban milyen mértékben a falusi hivatásos muzsikusszakma gazdasági vonatkozásaival.⁶ A kutatott folyamatot ugyanakkor az teszi érdekessé, hogy a magyarpalatkai Kodoba cigányzenész család roma anyanyelvű, elsődleges etnikai identitása (egyelőre) roma, valamint hogy hivatásánál fogva mindvégig megőrizte a helyi magyar, román és roma kultúrák közötti közvetítő szerepét, hiszen mindegyik etnikum hagyományos tánczenei kultúráját ők közvetítették és szolgáltatták.

A magyarpalatkai cigánymuzsikus családok.⁷

Adatok a magyarpalatkai Kodoba családról

■ A nagylétszámú magyarpalatkai cigánymuzsikus családok szoros rokonságban állnak egymással. Noha a 20. század folyamán több családnév is előfordult (mint például az Antal és a Kovács), tulajdonképpen három, egymással sokszálon összefonódott zenészcsaládot különböztethetünk meg: a Kodobákat, a Mácsingókat és a Radákokat. Ezekből a zenészcsaládokból az elmúlt évszázad folyamán „számos banda alakult, akik kiválóan ismerték a mezőszéki magyarok, románok és cigányok repertoárját. Palatkán kívül a környező falvakba is rendszeresen hívták őket muzsikálni (pl. Visa, Béré, Mezőkeszű, Vajdakamarás, Mocs, Mezőgyéres, Köteland),⁸ néhányan – megélhetésük vagy házasság miatt – át is költöztek valamelyik szomszédos faluba”⁹ (Árendás 2006).

A magyarpalatkai zenekarok eredetileg háromtagú bandák voltak, a primás, brácsás (vagy kontrás) és bőgős felállásban működtek. Az 1960-as évektől kezdett általánossá válni a ma is alkalmazott felállítás, a két primás, két brácsás és egy nagybőgős alkotta együttes, „mivel így könnyebb bírni a két-, néha háromnapos lakodalmakat” (Árendás 2006).¹⁰ Mivel Palatkán igen sok cigánymuzsikus élt (és a vidék más településeihez képest él a mai napig), az elmúlt évszázad folyamán párhuzamosan több zenekart is képesek voltak felállítani, működtetni. A magyar etnomuzikológiai kutatás a gyűjtések alapján próbálta ezeket a zenekarokat csoportosítani. Virágvolgyi írja, hogy a „lakodalmakba, bálókba általában a primást szokták megfogadni, és az ő feladata eldönteni, mely tagokból álljon a banda. Ez természetesen függ a cigányok között éppen fennálló jó vagy rossz viszonytól, valamint attól is, hogy ki ér rá (nem muzsikál-e éppen máshol). Mivel mindegyikük ugyanazt a zenei nyelvet beszéli, a tagok fölcserélése nem jelent problémát. Ha végignézzük a felvételeket, mégis megállapítható, hogy hosszabb-rövidebb időre állandósult egy-egy felállítás” (Virágvolgyi 2000: 7). Így például egy 1963-as felvételen Kodoba Ignác és Mácsingó Ignác primások, Moldován István brácsás, Mácsingó Albert bőgős,¹¹ egy 1965-ös felvételen Kozák Jenő Zsiga primás, Kodoba Béla és Radák Mihály „Misu” brácsások, Kovács Márton „Puki” bőgős,¹² egy 1969-es felvételen Kodoba Ignác és Kodoba Béla primások, Moldován Imre brácsás és

5 Például 1940–1944 között Magyarpalatka mellett húzódtott a magyar–román határ, és a háború után a közösségi emlékezet szerint ért atrocitás – „mert a magyaroknak muzsikált” – Kodoba zenészt is.

6 Igen érdekes folyamat például, hogyan tanul vissza a legfiatalabb nemzedék magyarul, a városi táncházak és hangsúlyosan a magyarországi meghívások hatására.

7 A jelen esettanulmánynak nem célja a magyarpalatkai cigány zenészcsaládok részletes bemutatása, ezek társadalmi, gazdasági és kulturális hálózatának, viszonyrendszerének elemzése, ezért csak a másodlagos identitásváltás folyamatának megértéséhez szükséges információk közlésére szorítkozom.

8 A felsorolt települések – kiegészítve a Magyarpalatka községhez tartozó Kisbögács, Magyarpete, Mezőszava és Omboztelke falvakkal – az állandó muzsikálási piacot jelentették a palatkai zenészek számára. Híres és kedvelt zenészei lévén Mezőszéknak, már a revival jellegű városi táncházak és néptáncmozgalom megjelenése előtt is ennél sokkal nagyobb körzetben muzsikáltak (el egészen Kolozsvárig).

9 Az említett átköltözésre jó példa Mácsingó „Gyurka” primás (1937–1999) esete, aki családjával átköltözve a szomszédos Bérére „megalapította” a béréi zenekart.

10 Fontos megjegyezni, hogy a 20. század második felében ez a zenekari felállítás más belső-mezőszéki – mint például a magyarszováti, a mezőszepi vagy a mócsi stb. – cigányzenekaroknak is a jellemzőjévé vált.

11 A MTA – ZTI Archivumában őrzött Andrásfalvy Bertalan és Kallós Zoltán által 1963. november 2-án készült gyűjtés.

12 A MTA – ZTI Archivumában őrzött Kallós Zoltán és Martin György által 1965-ben készült gyűjtés.

Kerekes György bőgős,¹³ egy 1972-es felvételen pedig Kodoba Béla primás, Vasile Alexandru és Radák Mihály brácsások, Kerekes György bőgős muzsikált.¹⁴ Természetesen ezek létező bandák voltak, ugyanakkor – a fentebb említett közös zenei nyelvezet,¹⁵ valamint az a tény, hogy valamilyen ágon szinte valamennyi palatkai cigányzenész egymással rokonságban állt – meg is kérdőjelezi az „állandósult” banda működését, főleg a kíséretet jelentő brácsások és bőgős tekintetében. A szükség által megkövetelt több hangszerezen való játék miatt is könnyen válhattak: szinte valamennyi primás tudott brácsázni, ugyanígy, valamennyi brácsás hegedülni, s bőgőzni meg mindannyian. Valószínűbbnek tartom, hogy a magyarpalatkai zenekarok mindig is egy-egy adott és megfogadott primás köré szerveződő formációk voltak. Mint például az 1980-as években „állandósuló” magyarpalatkai banda, amelyik a ma is muzsikáló, nemzetközi hírnévre is szert tevő zenekarnak a közvetlen „elődjét” képezte. Kodoba Márton és öccse Kodoba Béla primások ifjúkorukban inkább külön-külön muzsikáltak, de miután az idősebb primásnemzedék kihalt, összeálltak egy zenekarrá. Őket Kodoba (Mácsingó) Lajos, Mácsingó (Moldován) Imre, Mácsingó Sándor, Moldován István és Radák Mihály brácsások (persze, mindig csak kettő), valamint Kovács Márton „Puki” vagy Kodoba Károly „Ica” vagy Boldi Ioan bőgős kísérték. Miután a felsorolt brácsások közül az 1990-es évek első felében többen elhunytak, a bandába bekerült Kodoba Lőrinc. Kodoba Márton halála után fia, Codoba Florin vette át a zenekar irányítását: jelenleg ő és nagybátyja, Kodoba Lőrinc primások, Radac Mihai Remus és Moldován István brácsások valamint ifj. Kovács Márton vagy Boldi Ioan bőgős alkotja a magyarpalatkai zenekart.

A magyarpalatkai Kodobák Mezőség egyik leghíresebb cigánymuzsikus családját alkotják, a jelen kutatás rendelkezésére álló adatok szerint immár több mint egy évszázada. A romungro zenészcsalád kiterjedt rokonsági kapcsolattal rendelkezik, mondhatni szinte valamennyi magyarpalatkai és környékbeli cigányzenész valamilyen fokú rokonságban áll velük. Mielőtt felvázolnám azonban a Kodoba család 20. századi szerkezetét,¹⁶ szükséges röviden kitérni az erdélyi cigányzenész közösségek rokonsági kapcsolatai nevesítésének igen sajátos gyakorlatára. A cigányzenészek kutatása során ugyanis többször szembesülhetünk a családnév egy adott családon belüli keveredésével, számunkra „következetlennel” tűnhető használatával: például, hogy a testvérek, hol az apa, hol az anya, hol valamelyik nagyszülő családnévét vagy ragadványnevét viselik. Ennek magyarázata, hogy a kutatott cigányközösségekben a „házasság” az utóbbi évtizedekig az együttélést jelentette, s nem az állam vagy az egyház által hatóságilag meghatározott intézményt.¹⁷ S mivel ezeknek az együttéléseknek az eseti váltakozása „hivatalos” források által dokumentálhatatlan, csak a helyi, közösségi és családi emlékezetre támaszkodhatunk annak megállapításában, hogy ki kivel is áll, miért és milyen fokú rokoni kapcsolatban.

A helyi református anyakönyvekben szereplő Kodobák első datálható őse a 19. század utolsó évtizedeiben született „Kodobó Lajos ref. cigányzenész”. A közösségi emlékezett szerint primás Kodobó Lajosnak ugyan sem a születési, sem az elhalálozási adatait nem tartalmazzák az anyakönyvek, viszont többször is feltűnik *A konfirmált növendékek anyakönyvében*, mint gyerekei édesapja, „Mácsingó Mária ref.” (máshol „Mácsingó Mária ref. napszámos” vagy „Mácsingó Márisko, ref., háztartás”) feleségével együtt. Kodobó Lajos elsőszülött fia Mácsingó György primás (1903–1961) volt, aki családnévét édesanyjától örökölte, az anyakönyvekben nincs is arra vonatkozó adat, hogy Kodobó Lajos fia volna. Mácsingó Györgynek kiterjedt családja volt, így megállapítható, hogy a Magyarpalatkán jelenleg igen népes Mácsingó (most Matingo) családnévű személyek a Kodobák első-, másod vagy harmadfokú rokonainak számítanak. A Kodoba családnévet tulajdonképpen másodszülött fia, Kodoba Lajos primás (1907–1973)

13 A MTA – ZTI Archívumában őrzött Kallós Zoltán és Martin György által 1969-ben készült gyűjtés.

14 A MTA – ZTI Archívumában őrzött Tímár Sándor által 1972-ben készült gyűjtés.

15 Itt azt is fontos megemlíteni, hogy a tradicionális falusi cigánymuzsikuskörében általános volt a több hangszerezen való játék. Ezt követelte tőlük a „szükség” (hiány esetében bármelyik hangszeres helyét pótolni egy adott bandában), ezért ennek a képességnek kifejlesztését már az „apáról fiúra”, magyarul az idősebb nemzedékről a fiatalabbra hagyományozódó szakmai tudás is alapjaiban tartalmazta.

16 Lásd a mellékelt családfát.

17 „A cigányközösségek társadalmának alapja így az egy közös felmenőre visszavezethető leszármazottak rokonsági rendszere, szemben a nem cigányok nukleáris családi alapon szerveződő társadalmával. A cigányok származásának számontartása vegyes, átmeneti jellegű rendszer. A többség – közelebből a parasztok – leszármazási rendje egy konzekvens, nyomon követhető rendszer. A gyermekek nevüket apjuk után kapják, évszázadok óta így anyakönyvezik őket, így az apai ági leszármazás a domináns a leszármazási rend számontartásában. A paraszti kultúrában a legális házasság alapját a törvényes házasság, 1895-ig kizárólag egyházi, 1895 után a polgári és esetleg az egyházi házasság jelenti. A cigánycsoportok kulturális rendszerében a házasság törvényességét nem szükségszerűen a törvényes polgári vagy egyházi házasságkötés jelenti” (Szuha 1999: 79).

és annak családja vitte tovább.¹⁸ Kodoba Lajosnak kilenc gyereke volt, a fiai valamennyien örökölték a zenészsakmát, többen neves primások is lettek: így Kodoba Márton (1941–2003), aki a jelenleg is működő zenekar vezetőjének, Codoba Martin „Florin” primásnak (született 1977-ben) az édesapja, Kodoba Béla (1944–1999), illetve a Florinnal most együttműködő Kodoba Lőrinc (született 1947-ben).

A másodlagos identitásváltások folyamatáról, annak lehetséges okairól

■ A mind etnikai, mind vallási viszonylatban sokszínű Erdély romaközösségeinek másodlagos identitásaira vonatkozó adatok természetesen jelenségnek számítanak.¹⁹ Hangsúlyosan érvényes ez a megállapítás a különböző etnikus kultúrák hagyományait őrző és újító, valamint azok között közvetítő szerepet is betöltő romungro muzikusokra, akik identitásvállalása általában eset- és környezetfüggő.²⁰

A magyarpalatkai református egyházközség anyakönyveiben a helyi romaközösségre vonatkozó adatok egy igen világos és jól értelmezhető folyamatról tanuskodnak: az utóbbi fél évszázadban a magyar helyesírással írt családnevű valamint magyar keresztnévű református cigánycsaládok tagjai fokozatosan román helyesírással írt család- és keresztnévvel lesznek bejegyezve, majd – valószínűsíthetően az ortodox vallásra való áttérés miatt – szintén fokozatosan eltűnnek a romákra vonatkozó adatok az anyakönyvekből.²¹ Így lett például a Kodobó/Kodoba Codoba, a Mácsingó Matingo, a Radák Radac, vagy az István Ștefan, az Ivolyka Viorica, a Lajos Ludovic, a Lőrinc Laurențiu, a Márton Martin stb. Ugyanakkor a család és a közösség fiatalabb tagjai között már a tiszta román keresztnévek dominálnak, mint például a Călin, a Florin, a Liviu, a Leontina, a Marcela, a Marilena, a Remus stb. A folyamat egyik érdekessége, hogy a román keresztnévek több esetben ragadványnévként jelentek meg (például Codoba Florin-t hivatalosan Martin-nak, Radac Remus-t pedig Mihai-nak hívják), s csak a legfiatalabb nemzedékeknél jegyezik már be hivatalosan is a román keresztnéveket.

A folyamat statisztikai adatokkal is ábrázolható: egy 1948. november 15-én keltezett, a magyarpalatkai református egyházközség tagjait tartalmazó névjegyzékben 58 roma származású személy szerepel (jellemzően az utolsó helyeken, az 530–588. sorszám között), azaz tizenegy család.²² Ha összehasonlítjuk ezt az adatot az elmúlt másfél évszázad (elsősorban az 1941-es) népszámlálási adataival,²³ akkor ez nagyjából megfelel a hivatalos cigánylakosság számával (1941-ben anyanyelv szerint 59-en beszélték a romani nyelvet). Ez azt sugallja, hogy az akkori palatkai roma lakosság még a református vallású magyar közösséghez kötődött. A legutóbbi 2002-es népszámlálási adatsor viszont az tükrözi, hogy a magyar etnikum létszáma

18 A konfirmált növendékek anyakönyvében az első bejegyzése még őt is Kodobó-ként említi. Érdekes, hogy jelenleg is az ő leszármazottai számítanak „névszerű” Kodobáknak: például Kodobó Lajos harmadszülött fiának, Kodoba Ignác primásnak (1910–1976) leszármazottjai közül már többen szintén az anyai, esetükben a Moldován nevet használják, lásd Moldován István (Moldovan Ștefan) brácsást (született 1943-ban).

19 „Többszörös, többretegű identitással bírni [...], mint különböző kultúrák találkozási pontjában élő embereknel, egyáltalán nem megy ritkaságszámba. Másodlagos és párhuzamos identitásuk a többségi társadalommal – természetesen mindkét oldalról bizonyos fenntartásokkal – való többgenerációs együttélésük révén bekövetkező másodlagos szocializációjuk következménye, melyben lényeges szerepet játszik a nyelv (mindenekelőtt a művelődés révén és a mindennapi érintkezésben)” (Kovács 2005: 61).

20 „...arról van szó, hogy az erdélyi magyar cigányok az ottani magyarok környezetében élnek, cigány anyanyelvük mellett a magyart használják második nyelvként, igyekeznek a magyarokhoz hasonlítani kulturálisan is, s rendszerint a vallásuk is valamelyik magyarokat tömörítő felekezethez igazodik. A román és szász cigányok esetében hasonló viszonyrendszer figyelhető meg a román, illetve a szász etnikum irányában. Ez az elég világosnak tűnő két etnikum közti állapot a valóságban további árnyalatokkal bővült a történelmi-társadalmi tényezők súlya alatt” (Pávai 2000: 363–364).

21 Az átvizsgált anyakönyvek alapján a magyarpalatkai cigányközösség vallási identitásváltása egy igen képlekeny és szituációfüggő folyamatnak tekinthető: elég nehéz követni, hogy ki mikor, minek vallotta magát, vagy miként írta be az éppen szolgáló lelkész. Gyakori, hogy ugyanazon személy különböző helyzetben és évben más-más felekezetüként van feltüntetve, ugyanakkor kevés a konkrét vallásváltásra vonatkozó adat.

22 Lásd mellékelve A magyarpalatkai református egyházközség tagjainak névjegyzéke 1948. november 15-én.

23 Erről részletesen lásd: <http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=5703>.

szinte megegyezik a magát reformátusnak és adventistának valló populáció létszámával, azaz a hivatalos cigánylakosság már ortodoxként van elkönyvelve.²⁴

Tovább árnyalja a képet, hogy az 1948-as névjegyzékben szereplő tizenegy családfő közül öt foglalkozásaként van feltüntetve az, hogy „zenész”, háromnál, hogy „földmíves – zenész”, a „pléhes” Kovács család rokonságban állt zenészcsaláddal,²⁵ az utolsó két családról pedig az anyakönyvekből kiderül, hogy zenészcsaládok („Antal Károly zenész”,²⁶ akinek a fia „Antal János ref. zenész”,²⁷ és az 588-as sorszámmú Kodoba Márton – Codoba Florin közlése szerint – azonos a bőgős Kovács Márton „Puki”-val), tehát a magyarpalatkai református egyházközség tagjaiként számontartott cigánycsaládok kizárólag zenészcsaládok voltak. Így megállapítható, hogy a másodlagos identitásváltások folyamata tulajdonképpen csak az említett zenészközösség tagjait érintette. Ez a tényállás pedig felvet két igen fontos kérdést: az első, hogy református magyar cigány mivoltukat vajon nem a falusi cigánymuzsikusság szolgáltató státuszának köszönhették?²⁸ A második, hogy a jelenleg is elsődleges romaidentitásukat vajon nem pont a zenészsakma konzerválta, azaz nem ez a „cigányzenész” státusz gátolja a teljes asszimilációjukat? Mert a fenti adatsorból könnyen azt a következtetést vonhatnánk le, hogy itt egy jól leírható, tiszta asszimilációs folyamattal állunk szemben, vagyis magyarul beszélő református családok két generáció alatt románul beszélő ortodox családokká lettek. Viszont a helyzet ennél sokkal összetettebb, mivel itt nem egy egyszerű asszimilációs folyamatról van szó: nem változott sem a szóban forgó személyek etnikai alapidentitása, sem a szűkebb-tágabb környezetüket alkotó többségi (román és magyar) társadalom hozzájuk való etnikus-szociális viszonyulása, magyarán továbbra is cigányoknak tartják magukat ők is (használva a romani nyelvet), és annak tartja őket a többségi társadalom is.²⁹

Az etnikai identitás a társadalmi szerveződés velejárója, ezért alapvetően egy politikailag és társadalmilag befolyásolható entitásnak tekinthető. Idézve Fredrik Barth-ot: „...az etnikai csoportok és ezek jellemzői mindig sajátos interakciók, történelmi, gazdasági és politikai körülmények között jönnek létre; más szóval mindig rendkívül szituációfüggőek, nem pedig »eleve adottak«” (Barth 1996: 4). Magyarpalátka az elmúlt évszázadokban már román többségű település volt, úgyhogy a cigánymuzsikusság elrománosodásának folyamata nem a lakosság számarányától függött. Sokkal inkább a közigazgatási, s ezzel együtt a mindennapi életet is meghatározó szimbolikus hatalmi váltás, valamint ennek gazdasági vetületei voltak a döntőek. Magyarán a „magyar” világot felváltotta a „román” világ, megváltozott a társadalmi térben mind a valós, mind a szimbolikus hatalom, s ez hatott megélhetési stratégiákra, mindennapjaikra, ezentúl pedig másodlagos identitásukra (nyelv, vallás, kulturális minták stb.).

Az identitásváltás folyamatának értelmezésében elfogadom Komoróczy Géza álláspontját, aki az identitásváltást alapvetően személyes döntésnek tartja, azaz olyan szociális „átmenetnek” amikor az individuális döntések célja a társadalmi beilleszkedés, és eredménye, statisztikai mennyiségben: a

24 A 2002-es népszámlálási adatok szerint Magyarpalatkán és a közigazgatásilag hozzátartozó Kisbogács (Băgaci), Magyarpete (Petea) Mezőszava (Sava) és Omboztelke (Mureșenii de Câmpie) falvakban 1374 lakos élt, etnikai megoszlás szerint 988 román, 328 magyar, 57 roma és 1 ukrán nemzetiségű, felekezeti megoszlás szerint pedig 985 ortodox, 275 református, 66 adventista, 41 görög-katolikus, 2 római-katolikus, 4 más és 1 ateista. Mivel Kisbogács, Magyarpete és Omboztelke színromán lakosságú település, s Mezőszaván is csak néhány magyar család él, megállapítható, hogy a község magyar és roma lakossága tulajdonképpen magyarpalatkai. Ugyanakkor a helyi viszonyok ismeretében kijelenthető, hogy a magyarpalatkai cigányközösség létszáma a realitásban ennek a „hivatalos” számnak a többszöröse, így valószínűsíthető, hogy a 2002-es népszámláláskor sokan vallották magukat román etnikumúnak.

25 Lásd *A magyarpalatkai református egyházközség esketési anyakönyve. – 1953-tól.*

26 Lásd *A magyarpalatkai református egyházközség halotti anyakönyve. – 1953-tól.* Antal Károly leánya, Gáspár Mária volt Kodoba Károly „Ica” felesége.

27 Lásd *Keresztelési anyakönyv.* Különben az Antal család esetében valószínűleg az anyakönyveket jegyző lelkészek tévedtek: az 1948-as névjegyzékben Antal Károly Antal János édesapja, felesége Boldizsár Anna. A *Házasságkötések nyilvántartása a magyarpalatkai egyházközségben az 1956-ik évben* pedig Antal János édesapja és Boldizsár Anna férje „Antal Márton zenész”, itt Antal Károly felesége Gáspár Mária. Az anyakönyvek alapján nem sikerült ezt a rokonsági helyzetet tisztáznom, Codoba Florin pedig túl fiatal ahhoz, hogy emlékezzen erre a családra.

28 „A magyar nyelvterület nagyobb részén a parasztok zenei életében nagyobbfokú térhódításuk csak a 19. században, annak is inkább a második felében játszódott le. Asszimilálódásuk napjainkig mégis oly mértékben ment végbe, hogy a magyar falvak zenészeit ma joggal tekintjük magyar népzenezőknek. A „cigányzenész” megjelölés pedig a zenészek faji hovatartozása helyett mindinkább szakmai megkülönböztetést jelent” (Sárosi 1980: 76).

29 A magyarpalatkai cigányzenészek rokonsági szinten nem keverednek más etnikumokkal. Sőt, közösségi szinten is megfigyelhető egy etnikailag „összezározó” folyamat: míg régebben volt arra példa, hogy gyerekeiket magyar vagy román keresztszülők kereszteljék, azaz igényelték a többségi patrónus – roma kliens komasági viszonyt, jelenleg ez az „intézmény” nem létezik, szinte kizárólag csak családtagok, közelebbi vagy távolabbi rokonok közül választanak keresztszülőket.

beolvadás.³⁰ Bourdieu „szimbolikus harcként” értelmezi ezt a folyamatot, amelynek célja „a társadalmi identitás (objektív vagy szándékolt) szimbolikus kifejeződéseihez kapcsolódó anyagi vagy szimbolikus áruk képzését érintő szabályok megőrzése vagy megváltoztatása.”³¹ És Bourdieu szerint „amikor a szimbolikus erőviszonyok alávetettjei egyénileg szállnak harcba (így szokott lenni a hétköznapi élet interakcióiban), akkor nincs más választásuk, minthogy elfogadják (beletörődve vagy kihívóan, alávetve vagy lázadva stb.) identitásuk uralkodó definícióját vagy hogy megpróbáljanak asszimilálódni” (Bourdieu 1985: 18). A magyarpalatkai cigányzenészek a helyi társadalmi és gazdasági viszonyrendszerekben (beleértve a szimbolikus erőviszonyokat is) mindig is az alávetett, kiszolgáltatott réteget jelentették, ezért egy állandó asszimilációs kényszer és nyomás alakította „másodlagos” identitásaikat.³²

Ezek közül talán a másodlagos etnikus identitásukat alapjaiban meghatározó nyelvi közeg változása a legszembetűnőbb folyamat. Bourdieu hangsúlyozza, hogy a nyelv, az élő beszéd nem egy absztrakt rendszer, hanem társadalmi és hatalmi jelenség, amelyet gyakorlati, sőt piaci törvényszerűségek működtetnek. Szerinte a társadalmi kontextusban létező nyelv és beszéd nem pusztán csak a közlés eszköze, hanem társadalmi cselekvés, azaz, a beszéd által társadalmi viszonyokat és pozíciókat konstituálunk, tehát a nyelv hatalmi eszköz, méghozzá egy kiterjedt és kifinomult hatalmi eszköz (Szabó 1998: 78). A konkrét társadalmi viszonyok között így nyelvi küzdelmek zajlanak – ezek alkotják Bourdieu szerint a nyelvi piacot.³³ És egy ilyen „nyelvi piacon” például az etnikus kisebbség és többség helyzete gyökeresen különbözik egymástól mind hatalmi, mind piaci lehetőségeiket, mind az állami, mind az egyéni aspirációkat illetően. Ha ehhez hozzávetjük, hogy Bourdieu a nyelvi jelenségeket az anyagi tőke működésének természete szerint igyekszik leírni, de a nyelvi tőkét szimbolikus, nem anyagi erőforrásnak tekinti, olyan eszköznek, amelynek a birtoklása tulajdonosát hatalmi tényezővé teszi vagy teheti (Szabó 1998: 84),³⁴ akkor világossá válik az a társadalmi kényszer, amelyik folyamatosan meghatározta a magyarpalatkai romaközösség 20. századi másodlagos nyelvhasználatát: 1918-ig, illetve 1940 és 1944 között a fennálló magyar nyelvű közigazgatás, magyar nyelvű valós és szimbolikus hatalomhoz igazodtak, a romani mellett magyarul beszéltek. S ha az 1918 és 1940 közötti

30 „Nemzeti identitásról rendszerint a nemzet szempontjából beszélünk, s ebből vezetjük le az egyént is. Mintha a nemzet volna a történeti változások valódi kerete, mindig és minden átfogó változásé. Holott, hogy csak egy dologról beszéljek, az identitás cseréje, még ha tömeges is, legtöbbször egészen személyes döntés, bizonyos körülmények között csak a magán-szférára, a privacy-re tartozik. Te magad választod meg, mi vagy, s az vagy, ami lenni akarsz. Ne az elháríthatatlan kényszer eseteit tegyük meg mércének, s ne is a rövid idő alatt biztosan nem keresztülvihető átalakulás eseteit. [...] A személyes identitás-váltás szociológiai értelemben nem más, mint szociális passage, azaz átmenet, az egyik státusból a másikba, mint különben a házasság, vallás, pártba belépés, állampolgárság felvétele, lakóhely megváltoztatása, vertikális mobilitás stb. is, amely átmenetek során, szigorúan véve, a személy társadalmi meghatározó jegyeinek mindig csak az egyike változik meg. Az egyéb változások csak következmények, időben is elkülönülnek, másképp is mennek végbe (szimbólumok stb.). Mint populáció folyamat az identitás-váltás a történelemben rendszerint a statisztikai mennyiségű individuális döntések minőségi következménye. Az individuális döntések célja, s nyilván eredménye, a társadalmi beilleszkedés, a társadalmi kényelem (accomodation); egyszerűen: a fölösleges feszültségek nélküli élet. Eredménye, statisztikai mennyiségben: a beolvadás. Egy népesség homogeneizálódása: bizonyos egyedek közös különbözőségének megszűnése. [...] Az identitás-váltás mint társadalmi accomodation, ha megterheli is a személyiséget, s okoz károkat is, többnyire nem dráma. Inkább, ha úgy tetszik, valamifajta konfliktus-megoldás, az egyensúlyi állapot megteremtése; valamifajta fölemelkedés. Az egyén biztosan annak érzi.” (Komoróczy 1995: 287–288).

31 „A regionalizmus (vagy a nacionalizmus) csak egyik fajtája a tisztán szimbolikus harcoknak, melyekben egyénileg, szétszórt állapotban vagy kollektíve, szervezett formában vesznek részt a küzdők és amelyek tétje szimbolikus vagy gazdasági előnyök és erőviszonyok megőrzése vagy megváltoztatása; vagy úgy is fogalmazhatjuk, hogy a társadalmi identitás (objektív vagy szándékolt) szimbolikus kifejeződéseihez kapcsolódó anyagi vagy szimbolikus áruk képzését érintő szabályok megőrzése vagy megváltoztatása. Ehhez a harchoz, mely a legitim értékelés kritériumaiért folyik, a küzdők hatalmas érdekeket fűznek, olyan életbevágó érdekeket tehetnek kockára, mint személyük értékét, mely társadalmilag a szociális identitást jelenti” (Bourdieu 1985: 17–18).

32 „Az egymást váltó hatalmi rendszerek egyike sem egyenjogúsította a cigányságot, mindig megtűrt, másodrangú polgároknak tekintették őket. Ezért tagolódtak, mindig a helyi többséghez igazodva [...]. Olyan helyiségekben azonban, ahol viszonylagos számbeli egyensúly volt az ott lakó két vagy három elismert etnikum között, a cigányok természetesen az államalkotó nemzethez tartozó közösséghez húzódtak” (Pávai 2000: 364).

33 Bourdieu-t idézve: „A beszéd szimbolikus vagyontárgy, amely különböző értéket kaphat a piactól függően, amelyen áruba bocsátják” (Szabó 1998: 83).

34 Bourdieu szerint a nyelvi piac egyrészt egységesít, másrészt szelektál. „Annak érdekében, hogy valamely beszédmód (kétnyelvűség esetén az egyik nyelv a kettő közül, osztálytársadalom esetén az egyik beszédmód a többi közül) fölébe helyeztessék a többinek [...], a nyelvpiacon egységesíteni kell.” Ugyanakkor „minden egységesítés, amely asszimilálja a különbözőt, egyúttal az egyik identitásnak a másik fölötti uralmát, az egyiknek a másik által való tagadását jelenti” (Bourdieu: 1985: 20).

„román világ” még túl rövid volt ahhoz, hogy ez az igazodás gyökeresen változzon, 1944 után (és óta) a romani mellett használt magyar nyelvről fokozatosan áttértek a román nyelvre. Természetesen itt nem egy adott nyelv kizárólagos ismeretéről és használatáról (több, mint valószínű – főleg a több etnikumot kiszolgáló cigánymuzsikások esetében –, hogy románul a „magyar világban” is tudtak), hanem egy, a „magyar” cigányra vonatkozó másodlagos identitást hordozó nyelvhasználat megszűnéséről, pontosabban átváltozásáról van szó.

A végbement nyelvváltás hozadéakai közé sorolhatjuk a személynévadás etnikus vetületeinek változását is, ami először a család- és keresztnévek románosítását, majd később a román keresztnévek elterjedését jelentette. Ugyanakkor a nyelvváltás folyamatát elősegítette az iskolázottság, a sorkötelezettség valamint a kommunista rezsim kötelező munkahely politikája is. A második világháború előtt a magyarpalatkai cigányzenészek többsége nem járt iskolába, azaz analfabéta volt.³⁵ Ez az arány a 20. század második felére megváltozott, egyre többen jártak a palatkai iskola román tannyelvű tagozatára (többek között itt járt nyolc osztályt Codoba Florin is), sőt volt, aki tovább tanulván különböző szakiskolákban mesterséget szerzett (így lett például a brácsás Kodoba/Mezei János rendőr Nagybányán, vagy a brácsás Moldován István esztergályos Brassóban).³⁶ A román hadseregben kötelező sorkatonai szolgálat szintén erőteljesen befolyásolta a nyelvváltást, és ezt segítette elő a kommunista rendszer által kötelezett „munkakönyves” álláspolitikája. Igaz, nemcsak a hatalom kötelezte a munkavállalást, hanem az a tény is, hogy a hagyományos kultúra felbomlásával a muzsika már nem jelentett kizárólagos megélhetési forrást.³⁷ És mivel a magyarpalatkai cigánymuzsikások – már a zenészsakmájukból kifolyólag, más vidékek cigánymuzsikusaihoz hasonlóan – eleve egy nagyfokú mobilitással rendelkező társadalmi csoportot alkottak, számukra nem volt nehéz a Palatkáról való tömeges elköltözés, így az 1970-es és 1980-as években sokan elkerültek Kolozsvárra és Dévára, sőt Brassóba, ahol (inkább) román (vagy már „román cigány”) környezetbe kerülve éltek és dolgoztak.³⁸

Az új, valós és szimbolikus hatalomhoz való igazodást jelentő másodlagos identitásváltás nemcsak a nyelvváltásban nyilvánult meg, noha kétségtelenül ez történt meg a leggyorsabban, hanem a különböző kulturális minták, szokások átvételében is.³⁹ A folyamat talán utolsó szakaszának tekinthető a vallási identitásuk felcserélése, ahogy az utóbbi évtizedekben fokozatosan átléptek a helyi református egyház-községekből a görögkeleti ortodox felekezet tagjai közé. A magyarpalatkai cigányzenészek vallási identitása – hasonlóan az erdélyi tradicionális falusi cigánymuzsikák közösségei vallási identitásához – igencsak szituációfüggő tényező. Az adott közösség domináns társadalmi csoportjának, etnikumának vallását gyakorolják, de nem igazodnak annak intézményesült formáihoz.⁴⁰ Az egyházzal való érintkezésük tulajdonképpen az emberélet fordulóihoz kapcsolódó szertartások, ezek közül is kiemelten a keresztesítés és a temetés (s csak az utóbbi évtizedekben fontossá váló esketés) igényléséből áll.⁴¹ Sajátos vallásos nézeteiket nem az egyházi dogmák irányítják, számukra a pap személye (felekezettől függetlenül) testesíti meg az „egyházat”, ezért könnyen térnek át (vagy adott esetben vissza) a különböző vallásokra. Erre

35 A *konfirmált növendékek anyakönyvében a Tankötelezettségének hol, mikor és mennyiben tett elegett?* rovatnál a leggyakoribb romákra vonatkozó bejegyzés a „nem járt iskolába”, a *Tud-e írni és olvasni?* rovatnál pedig a „nem tud”.

36 Codoba Florin értéktétele szerint az édesapja nemzedéke ezért már „okosabb volt” („au fost mai deștept”), mint a régi cigánymuzsikák elődök.

37 Azért a muzsika „főállásként” megmaradt, voltaképpen továbbra is a muzsika jelentette a fő megélhetési forrást. Így az elköltözés egy érdekes kétlakiságot is eredményezett: már nem faluról jártak városra muzsikálni, hanem fordítva: városról vissza a faluba.

38 Elsősorban a közfenntartó vállaltok alkalmazottjaiként, azaz szemetesekként dolgoztak, de volt, aki gyári munkás lett. A Palatkáról így elkerült cigányzenészcsaládok egyrésze 1990 után visszaköltözött, de kiterjedt rokonság (mondhatni a Codoba család nagyrésze!) él a mai napig Kolozsváron és Déván.

39 Jó példa erre Codoba Florin 2000-ben megtartott esküvője, ahol már nemcsak a szertartás nyelve, hanem maga a lakodalmi szokásrend (a készülődés, a kikérés, a lakodaélmi menet stb.) is megegyezett egy mezőszéki román falusi lakodalom szokásrendjével.

40 „A cigányság számára az intézményesített egyház és annak vallási tételei, szokásrendje is csak kiinduló keretet jelent, amit sajátos etnikai színezettel ruháznak fel a szent és profán tökéletes egyensúlya szerint” (Szuhay 1999: 113). „...a cigányoknak nincs túlzottan közeli kapcsolatuk az egyházi – itt a történelmi egyházakra gondolok – infrastruktúrával, valamint az egyház etikai és társadalmi normáival. Viszont mély személyes vallásosság és hit jellemzi őket” (Kovács 2005: 64).

41 „A [...] cigányok számára leginkább a család és a közösség életének jelentős eseményeihez, mindenekelőtt a születéshez és a halálhoz, kapcsolódó egyházi szertartások fontosak” (Kovács 2005: 64). A magyarpalatkai református anyakönyvek közül is a helyi romaközösségre vonatkozó legtöbb adatot a keresztesítési és halotti anyakönyvek tartalmazták, és kevésbé a konfirmálási és esketési anyakönyvek.

az átjárhatóságra szemléletes példa Kodoba Márton primás temetése, akit 2003 nyarán együtt kísért utolsó útján a helyi református tiszteletes (hiszen annak keresztelték), valamint az ortodox pópa (hiszen a családja már áttért görögkeleti vallásúnak).

A magyarpalatkai magyar közösség létszáma az elmúlt évszázadban folyamatosan csökkent,⁴² így a helyi református egyházközség veszteségként könyvelheti el a cigányzenészcsaládok áttérését. Természetes, hogy ebben a közegben érzékelik leginkább a cigányzenészek „elrománosodását”, amit a megváltozott társadalmi és politikai viszonyrendszerek mellett a második világháború utáni zenészeket ért atrocitásokkal is magyaráznak. 1940 és 1944 között Magyarpalatka mellett húzódtott az akkori magyar–román határ, és a háború után a magyar közösséget egy sor atrocitás érte a helyi románság részéről. De a közösségi emlékezet szerint ért atrocitás – „mert a magyaroknak muzsikált” – cigányzenészt is. Például parazon muzsikáltatták őket, „ha már muzsikáltak a magyar katonáknak”, vagy Mácsingó György („badea Gyurka”) primást csak azért verték meg, mert kalapján a bokrétát „magyar módra”, baloldalt viselte. Kétségtelen, hogy ezek a sajnálatos történetek is az identitásváltás okai közé sorolhatók, viszont szerintem döntően nem befolyásolták, legfeljebb fel- és/vagy megerősítették a folyamatot. Mert a palatkai cigánymuzsikások esetében a másodlagos identitásváltás nem egy célirányos és hivatalosan erőltetett asszimilációs politikának, hanem a változó társadalmi, történeti és politikai körülmények által elősegített „igazodási” kényszernek az eredménye. És talán ezért beszélhetünk egyelőre csak másodlagos identitásváltásokról: ők mint szolgáltató „cigányzenészek” igazodtak/igazodnak a mindenkori valós és szimbolikus hatalomhoz, így mind a saját közösségük, mind a többségi társadalom szintjén tovább él elsődleges roma identitásuk, mely identitást feltételezhetően maga a cigányzenész lét erősít, gátolva teljes etnikai asszimilációjukat.

Konklúzió helyett: néhány gondolat a magyarpalatkai cigányzenészek által muzsikált hangszeres zene szimbolikus kisajátításáról

■ A magyarpalatkai zenészek másodlagos etnikus identitását az általuk megőrzött és közvetített tánczenei hagyomány szempontjából is érdemes megvizsgálni. Az általuk kiszolgált helyi közösségek szempontjából ez mellékes, a magyarpalatkaiak, mezőiségek számára ők egyszerűen „cigányzenészek”, akik – az erdélyi tradicionális falusi cigányzenészekre jellemző – kulturális, ezen belül meg hangsúlyosan zenei többnyelvűségük által kiszolgálták/kiszolgálják az adott vidék valamennyi etnikus közösségének tánczenei igényeit.⁴³ A muzsikájukat elemző etnomuzikológia⁴⁴ sok esetben ezt a zenei soknyelvűséget alapvető kiindulópontként kezeli, mint a gyűjtött és vizsgált repertoárkészlet velejáróját.⁴⁵ Ennek ellenére a magyarpalatkai cigányzenészek a magyar népzene kutatás, a városi táncházak, a magyar népzenei és néptáncos közösség számára elsősorban a mezőiségi „magyar” hangszeres népzene kiemelkedő hagyományörzői, míg a román népzene kutatás, a népzenei és néptáncos közösség és (egy sajátos román „etno-médiának” köszönhető) közönség számára pedig a mezőiségi („de pe câmpie”) román hangszeres népzene megbecsült adatközlői. Ez a kettős viszonyulás persze nem a palatkai cigányzenészek

42 Igaz, a fokozatos elnéptelenedés etnikumtól függetlenül érinti a község összlakosságát (hasonlóan más erdélyi rurális közösségekhez).

43 „Olyan környezetben, ahol különböző népek hosszabb idő óta élnek egymással szoros közelségben, az ilyen zenész természetes jelenség; [...] A zenei többnyelvűség a közönséghez való alkalmazkodás egy formája, ezért ez amatőr zenészekre – ha akad is közöttük kisebb-nagyobb mértékig „többnyelvű” – nem jellemző. Környezetüktől függően annál inkább törekszenek rá azok, akiknek zenéből kell megélniük: a hivatásos zenészek” (Sárosi 2000: 351).

44 A magyarpalatkai cigányzenészek hangszerjátékáról például Szalay Zoltán és Virágvölgyi Márta írt részletes elemzéseket (lásd Szalay 1986, Szalay 1993, Virágvölgyi 2000, Virágvölgyi 2001).

45 Vö: „Magyarpalatka a belső-mezőiségi terület egyik legjelentősebb zenészközpontja volt. A XX. században itt élt zenészekből számos banda alakult, akik kiválóan ismerték a mezőiségi magyarok, románok és cigányok repertoárját.” Árendás 2006. „A magyaroknak is muzsikáló mezőiségi cigányzenészek...” (Pávai 2000: 364). „A vidék nagy körzetben muzsikáló cigányzenészei a magyarpalatkaiak, az összes környékbeli faluban rendszeresen játszanak magyaroknak, románoknak, cigányoknak egyaránt” (Virágvölgyi 2000: 9).

személyére (hiszen „cigányzenésnek” tartja őket mindkét említett közeg), hanem az általuk megszólaltatott zenei produktumokra vonatkozik, az ezt erősítő beszédmód pedig egy szimbolikus kisajátítási folyamatként észlelhető, ahol a másodlagos identitást az érintett cigányzenészek helyet már a hallgató- és fogyasztóközönség értelmezi.

Az utóbbi évtizedekben a magyarpalatkai cigányzenészek játékáról nagyon sok hangfelvétel készült, amelyek egyrésze (főleg Magyarországon) publikált hangzókiadványként jelentősen és széles körben növelte a népszerűségüket határon innen és túl.⁴⁶ A kiadott lemezek között gyakori a „Mezőségi magyar népzene” lemez cím, megjelölve ezáltal a hangzóanyag etnikai identitáskeresetét. Ezt az identitásérzést csak fokozhatják a lemezek kísérőszövegei, elsősorban például az ilyen mondatok: „Az erdélyi Mezőségen még ma is élő vonószenét hallgatva a magyar népi hegedűjáték talán legarchaikusabb előadásmódját élvezhetjük.”⁴⁷ Vagy: „Tisztelettel tartozom minden hagyományőrző zenésznek, akik muzsikájukkal lelket öntenek az erdélyi magyarságba.”⁴⁸ De találkozhatunk hasonló értékítéletekkel az írott sajtóban is: „Így őrzik a mezőségi magyar népzene még fennmaradt legszebb darabjait a többnyire román ajkú palatkai cigányok.”⁴⁹ Vagy például szintén az általuk megszólaltatott zene magyar mivoltát hangsúlyozza az alábbi hirdetés: „A Fonó Budai Zeneházban minden hónap utolsó szerdáján tartja erdélyi zenék klubja című programját. A koncertet és táncházat is magába foglaló estéknek leggyakoribb fellépője a méltán rendkívül népszerű MAGYARPALATKAI BANDA. A jövőben tőlük, vagyis első kézből bárki tanulhatja a magyar hangszeres népzene igazi mesterfogásait, ha van hozzá késztetése, hangszere és fogékonysága – amatőröktől profikig.”⁵⁰ A kiragadott idézetek – és természetesen a sort hosszasan lehetne folytatni – világosan jelzik a „magyar” viszonyulás álláspontját: a magyarpalatkai zenészek a magyar népzenei hagyomány éltetői, s mint ilyenek – annak ellenére, hogy már nem beszélnek magyarul, meg már nem reformátusok stb. –, ők továbbra is „magyar cigányok”.

Román viszonylatban később és jóval kisebb mértékben figyeltek fel a magyarpalatkai cigányzenészek muzsikájára. (Ennek lehetséges magyarázata a revival jellegű városi táncházak hiánya valamint a tradicionális hangszeres népzene inkább stilizált formákban való jelenléte a románság körében.) De az utóbbi években – elsősorban a Kolozs megyei Népi Alkotások Háza⁵¹ munkatársainak gyűjtései révén – a palatkai cigányzenészek egyre ismertebbé váltak ebben a közegben is, persze „román” cigányzenészként. Például a 2008-ban kiadott hanglemezük⁵² kizárólag román mezőségi hangszeres anyagot tartalmaz. A lemezbemutató íródtól ismertetőben – a román táncok és román dallamok felsorolása után – a szerkesztő megjegyzi, hogy ezekkel a dallamokkal lettek népszerűek mind az országban (külön kiemelve a Kallós Alapítvány nyári válaszüti népzenei és néptánc-táborát), mind Magyarországon, ezzel azt sugallva, hogy a magyarpalatkai cigányzenészek népszerűségüket tulajdonképpen ennek a román hangszeres népzenei közegnek köszönhetik:

46 A MTA – ZTI Archivumában őrzött magyarpalatkai gyűjtésekből publikált hangfelvételek találhatók a következő lemezekben: Rajeczky Benjamin (szerk.): *Magyar Népzene 1.* Hungaroton, 1969; Martin György – Németh István – Pesovár Ernő (szerk.): *Magyar Népzenei Antológia 1. Tánczene.* Hungaroton, 1985; Sárosi Bálint – Németh István (szerk.): *Magyar Népzenei Antológia 5. Kelet I. Szilágyság, Kalotaszeg, Mezőség.* MTA – ZTI, 1993; Éri Péter – Kallós Zoltán – Kelemen László (szerk.): *Mezőségi magyar népzene – Magyarpalatka.* (2 CD) Hungaroton, 1996; Olsvai Imre – Rudasné Bajcsay Márta – Németh István (szerk.): *Hallgassátok meg, magyarim... Keresztmetszet a magyar népzeneről.* Hungaroton, 1998; Pávai István – Richter Pál – Sebő Ferenc (szerk.): *Régi magyar népdaltípusok. Dobszay László és Szendrei Janka népzenei típusrendje alapján.* MTA – ZTI, Néprajzi Múzeum, 2000. További jelentősebb hanglemezek (a teljesség igénye nélkül): Fekete Antal (szerk.): *Archív sorozat 1. Magyarpalatkai népzene: Kodoba Béla és bandája* BaSys Music, 1995; Árendás Péter – Kelemen László (szerk.): *Új Pátria sorozat 3.: Mezőségi népzene. Báré – Magyarpalatka,* Fonó Records, 1998; Fekete Antal (szerk.): *Magyarpalatkai banda: Esküvő Mezőkeszűben. Fekete Antal gyűjtéseiből 1.,* FolkEurópa, 2003; Fekete Antal – Lelkes András (szerk.): *Esküvő Magyarpalatkán 1984-ben. Fekete Antal gyűjtéseiből 3. Ez az élet!* FolkEurópa, 2006. Romániában először Demény Piroksa szerkesztett kislemezzé magyarpalatkai hangszeres népzene: *Mezőségi hangszeres népzene (Muzică populară maghiară din Cîmpia Transilvaniei).* Electrecord, 1977 (A felvételek a Kolozsvári Rádió stúdiójában készültek.) Eltekítve az 1990-es évek utcai árusainál (például a kolozsvári piacokon) kapható, „házi stúdióban” gyártott olyan hangkazettáktól, amelyeken a „Taraful din Pălatca” („Palatkai zenekar”) muzsikált, az első, etnomuzikológiai szakszerű és professzionális „román” hanglemezükre 2008-ig kellett várni, lásd Mircea Cîmpeanu (szerk.): *Muzicanții din Pălatca.* („A palatkai zenészek”) CJCPCT Cluj, 2008.

47 Jánosi András kísérőszövege. In: Fekete Antal (szerk.): *Archív sorozat 1. Magyarpalatkai népzene: Kodoba Béla és bandája.* BaSys Music, 1995.

48 Bodó-Bán János kísérőszövege. In: Bodó-Bán János (szerk.): *Régi jók Erdélyből. Élő hagyományos népzene.* Bodó-Bán Bt., 2003.

49 Lásd Benkő Levente: *Óségi hagyományt őriznek a magyarpalatkai cigányok. Krónika.* 2006. nov. 2. – <http://www.kronika.ro/index.php?action=open&res=5986>.

50 Lásd http://www.nepmuvesz.hu/index.php?teljes_hir=191271177426547.

51 Hivatalos nevén Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj, lásd: www.traditiiclujene.ro.

52 Lásd Mircea Cîmpeanu (szerk.): *Muzicanții din Pălatca.* („A palatkai zenészek”) CJCPCT Cluj, 2008.

„Pieseles muzicale ale formației din Palatca, atât cele de joc, precum: Jocul românesc, Bătrânește, Bătuta, Hărtașul, Târnavăana, Bărbuncul, Românește în botă, cât și cele de „ascultat”: Cântecul oilor, De masă sau Doina, au devenit atât de cunoscute și apreciate în ultimii ani încât muzicanții sunt mereu solicitați să concerteze, atât în județul nostru, cu ocazia taberei de vară de la Răscruți cât și în alte localități din țară, cântând deseori în țara vecină, Ungaria, acolo unde muzica și interpretarea în stil autentic a repertoriului local prezintă un deosebit interes din partea specialiștilor și a cunoscătorilor.”⁵³ Az említett közintézmény szervezésében került sor 2009 február 27-én Kolozsváron az első hazai román „hagyományos táncházra” (‘Casa Dansului Tradițional’), ahol szintén a palatkai cigányzenészek muzsikáltak: „Conform organizatorilor, programul manifestării se adresează tuturor celor care îndrăgesc dansul popular și bucatăria tradițională. Aceștia vor avea posibilitatea să învețe jocul „Românește din Pălatca” și să joace dansuri tradiționale din Câmpia Transilvaniei. [...] Acompaniamentul va fi asigurat de renumiții muzicanți din Pălatca.”⁵⁴

A magyarpalatkai cigányzenészek másodlagos etnikus identitására mindig erőteljesen hatott a zenei szolgáltatást igénylő, így mindennapi megélhetésüket biztosító felvevőpiac. Ezért a szélesebb, immár nem lokális környezetük etnikus viszonyulásai is tulajdonképpen újabb fogyasztói piacok leképezései. És tovább színezi a helyzetet, hogy – a röviden felvázolt kétféle etnikus viszonyulás mellett – kapcsolódik újabban egy, az előadók roma identitását előtérbe helyező megközelítés: néhány éve „felfedezte” őket az elitkultúra is,⁵⁵ amelyik cigányzeneként hallgatja muzsikájukat. Így válhat maga a megélhetés jelentő „muzsika” identitásváltó tényezővé: ugyanaz a személy lehet magyar környezetben magyar népzenei muzsikáló magyar cigány, román környezetben pedig román népzenei muzsikáló román cigány, s adott környezetekben pedig cigányzenét „baseló” roma zenész. Például Codoba Florin, mivel tudatosan őrzi azt a tánczenei hagyományt, amelyiknek ma már a legnagyobb felvevőpiaca a magyarországi néptáncmozgalom, fokozatosan megtanult (egyes nézőpontok szerint „visszatantult”) magyarul beszélni.⁵⁶ Viszont román környezetben románként viselkedik, otthon egyszerűen, külföldön pedig előadóművészként cigányzenész. Ezért a másodlagos identitásváltások nem egyirányú, hanem szituációfüggő folyamatoknak tekinthetők.

Szakirodalom

ÁRENDÁS Péter

2006 *Magyarpalatkai banda: Apáról fiúra. Esküvő Magyarpalatkán 1984-ben. Fekete Antal gyűjtéseiből 3. Ez az élet!* – CD kísérfüzete. FolkEuropa Kiadó, Budapest.

BARTH, Fredrik

1996 Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio.* (1) 3–25.

BOURDIEU, Pierre

1985 Az identitás és a reprezentáció. A régió fogalmának kritikai elemzéséhez. *Szociológiai Figyelő.* (1) 7–22.

53 Lásd Mircea Cîmpeanu: *Lansarea discului CD „Muzicanții din Palatca”*. (‘A palatkai zenészek CD lemezbemutatója’) – <http://www.traditiiclujane.ro/articol.php?articol=829>. (‘A palatkai zenekar által muzsikált táncdallamok, mint a román tánc, az öreges, a batuta, a hărtaș, a verbunk, a bota, és „hallgató” dallamok, mint a juhait sirató pásztör, az asztali hallgatók vagy doinák az utóbbi években annyira közismertek és közkedveltek lettek, hogy a zenészek állandóan koncert-meghívásoknak kell eleget tegerenek, mint a megyénkben, a nyári választói tábor alkalmával, mint az ország más településein, és gyakran muzsikálnak a szomszédos Magyarországon is, ahol az autentikus stílusú helyi repertoár-készletük dallamvilágát és előadásmódját hatalmas érdeklődés övezi a szakemberek és az értő közönség részéről.’)

54 Lásd Raluca Grecu: *Casa dansului tradițional își deschide porțile*. (‘A hagyományos táncház kinyitja kapuit’) In: City News portál – <http://www.citynews.ro/cluj/distractione-18/casa-dansului-traditional-isi-deschide-portile-37205/>. (‘A szervezők szerint az esemény programja mindazoknak szól, akik szeretik a néptáncot és a tradicionális konyhát. A résztvevőknek lehetősége lesz megtanulni a „palatkai román” táncot valamint hagyományos mezősegi táncokat járni. [...] A zenei kíséretet a hírneves palatkai zenészek biztosítják.’)

55 Így például felléptek már több külföldi világzenei fesztiválon, megfordultak a budapesti Sziget zenei fesztiválon, vagy legutóbb a kolozsvári Tiff filmfesztivál „romabuliján” muzsikáltak.

56 Mivel a felkérések, meghívások túlnyomó része Magyarországról érkezik, Codoba Florin mobiltelefonjának üzenet-rögzítője magyarul válaszol.

KOMORÓCZY Géza

1995 Meddig él egy nemzet? In: Uő: *Bezárkózás a nemzeti hagyományba*. Budapest, 279–312.

KOVÁCS Attila

2005 Baraka. Közösségek, identitások és vallásosság egy felsőgömöri búcsújáró helyen. In: PRÓNAI Csaba (szerk.): *Lokális cigány közösségek Gömörben. Identitásváltozatok marginalitásban*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 58–70.

PÁVAI István

2000 Interetnikus kapcsolatok az erdélyi népi tánczenében. In: VIRÁGVÖLGYI Márta – PÁVAI István: *A magyar népi tánczene*. Budapest, 363–378.

SÁROSI Bálint

1980 Hivatásos és nemhivatásos népzeneészek. In: *Zenatudományi dolgozatok*. Budapest, 1980: 75–83.

2000 Egy „többnyelvű” cigányzenekar Erdélyben. In: VIRÁGVÖLGYI Márta – PÁVAI István: *A magyar népi tánczene*. Budapest, 351–362.

SZABÓ Márton

1998 Pierre Bourdieu: nyelvi uralom és a politikai mező. In: Uő: *Politikai tudáselméletek*. Budapest, 76–91.

SZALAY Zoltán

1986 *Egy dallam tíz variánsa a palatkai népi hangszeres együttesek előadásában*. In: BENKŐ András (szerk.): *Zenatudományi írások*. Bukarest, 226–248.

1993 *A palatkai népi vonószenekekarok kísérete*. In: KESZEG Vilmos (szerk.): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 1. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 164–175.

SZUHAY Péter

1999 *A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája*. Panoráma Kiadó, Budapest.

VARGA E. Árpád

2001 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája IV. Fehér, Beszterce-Naszód és Kolozs megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között*. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda.

VIRÁGVÖLGYI Márta

2000 *Palatkai népzene I. Kodoba Márton*. (Hangszeres népzenei példatár – Népzenei füzetek.) Magyar Művelődési Intézet, Budapest.

2001 *Palatkai népzene II. Kodoba Márton*. (Hangszeres népzenei példatár – Népzenei füzetek.) Magyar Művelődési Intézet, Budapest.

A forrásként használt magyarpalatkai református egyházközség anyakönyvei

A magyarpalatkai református egyházközség tagjainak névjegyzéke 1948. november 15-én

Magyarpalatkai egyház családkönyve

Keresztelési anyakönyv

A konfirmált növendékek anyakönyve

Születtek és megkereszteltek nyilvántartása a magyarpalatkai egyházközségben az 1954-ik évben

A magyarpalatkai református egyházközség esketési anyakönyve. – 1953-tól

Házasságkötések nyilvántartása a magyarpalatkai egyházközségben az 1956-ik évben

Halottak nyilvántartása a magyarpalatkai egyházközségben az 1953-ik évben

A magyarpalatkai református egyházközség halotti anyakönyve. – 1953-tól

Melléklet

A magyarpalatkai Kodoba zenészcsalád tagjai¹

1.

„Kodobó Lajos ref. cigányzenész” és „Mácsingó Mária ref.” gyerekei:

– Mácsingó György primás (1903–1961. jún. 10.), felesége Moldován (Varga) Zsuzsanna (1907–1955. okt. 27.)

– **Kodoba Lajos** „Luika” primás (1907. márc. 10.–1973), felesége az anyakönyvek szerint Mezei Erzs, Codoba Florin közlése szerint Codoba (László) Elisabeta szamosújvárnémeti (Mințiu Gherlii) származású

– Kodoba Ignác „Öreg Náci” primás (1910 – 1976. jan. 27.), felesége Moldován Margit (1910. júl. 11. – 2000. febr. 1.), cegei származású

– Kodoba Márton „kovács” (1913?–1968. dec. 21),² felesége Kovács Kati

– „Kodobó Hermin” (szül. 1914. máj. 20.–?), férje a későbbi anyakönyvi beírások szerint „Moldován Dénes festő” volt

– Kodoba Anna (szül. 1920. febr. 25.–?)

– Kodoba Sándor (az anyakönyvekben már Codoba Alexandru) „Puju” primás (1922–1959. jan. 4.), főleg Visában muzsikált, felesége Rézműves Aranka

– Kodoba Károly „Ica” nagybőgős (1924. febr. 10.–2000. jan. 29.), felesége Gáspár Mária (1925. szept. 28.–1998. máj. 20.), akinek édesapja „Antal Károly zenész” (1899. jan. 4.–1962. máj. 10.) volt

2.

„Mácsingó Gyúrka” és „Moldován (Varga) Zsuzsanna” gyerekei:³

– Mácsingó (Moldován) Imre brácsás (1924. ápr. 5–1994), felesége Boka Mária (szül. 1931), mócsi származású

– Mácsingó Albert bőgős (1925. máj. 20.–?), felesége Moldován Anna vagy Anikó, gyerekeik:

Lajos (szül. 1954)

Anna (szül. 1956)

Zsuzsa (szül. 1957)

Károly (szül. 1959)

Aranka (szül. 1961)

Imre (szül. 1963)

– Mácsingó Ignác „Náci” primás (1929–?), Déván élt és muzsikált

– Mácsingó Etelka (1930–?), férje Antal János (1935–?) zenész

– Mácsingó Lajos „Duci” brácsás (1930–?), felesége Miki Anna, gyerekeik:⁴

Lajos (szül. 1957)

Mária (szül. 1961)

György (szül. 1968)

– Mácsingó József nagybőgős (1933–?)

– Mácsingó Márton „Karcsi” bőgős (1934–1992), felesége Kovács Irma vagy Anna (1938–?),⁵ mezőkeszűi származású, gyerekeik:

Katalin (szül. 1958)

Márton (szül. 1961)

Imre (szül. 1962)

1 A magyarpalatkai református egyházközség anyakönyvei, Codoba Florin közlése, valamint Árendás Péter és Virágvolgyi Márta tanulmányai alapján.

2 Kodoba Márton a *Halottak nyilvántartása a magyarpalatkai egyházközségben az 1953-ik évben* anyakönyvben szerepel, mint aki 1968. december 21-én elhunyt, s akinek a származási helye után kérdőjellel szerepel a feltételezett kora: „M-palatka (55)?”. Így körülbelül 1913-ban születhetett, s feltételezhetően szintén Kodobó Lajos és Mácsingó Mária fia.

3 Árendás Péter és Virágvolgyi Márta 14 gyerekükről ír, az anyakönyvekben viszont csak 12-re volt adat.

4 Virágvolgyi említést tesz egy Mácsingó Lajos „Ducika” brácsás fiúkról aki 1968-ban született. Az anyakönyvi adatok szerint ha Lajosról van szó, akkor 1957-ben született, ha pedig az 1968-ban született fiúról van szó, akkor az György.

5 A *Keresztelési anyakönyv* az apa megjelölése nélkül feltüntetett egy „Kovács Anna ref. napszámos”-nak két gyereket: Sándor (szül. 1954) és Zsuzsa (szül. 1955). Nem tudtam rájönni, hogy ugyanarról a Kovács Annáról van-e szó.

- Mácsingó György „Gyurka” vagy „Gyurkuca” primás (1937–1999), Báréban élt és muzsikált, családja, gyerekei nincsenek feltüntetve a magyarpalatkai anyakönyvekben, ő Mácsingó György bőgős (szül. 1959) és Mácsingó „Kicsi” Náci primás (szül. 1965) édesapja
- Mácsingó Sándor brácsás (1934–?), felesége Herczeg Zsófia, gyerekeik:
  - Livia (szül. 1961)
  - Olimpia-Anna (1963–1964)
  - János primás (szül. 1965)
  - Livi brácsás (szül. 1967), ő már nem szerepel a református anyakönyvekben
- Mácsingó Márton
- Mácsingó Péter primás, harmonikás (szül. 1944), Déván él
- Mácsingó Berta, férje Kovács Márton „Puki” bőgős

3.

Kodoba Lajos és Mezei Erzsike gyerekei:⁶

- Kodoba (Mezei) János brácsás (1932–1984), rendőr volt Nagybányán
- Kodoba Ibolya (1930–1947?), Codoba Florin közlése szerint 17-18 évesen elhunyt
- Kodoba Mari (1929?–?), Boldi Ioan „Nelu” bőgős (szül. 1954) édesanyja
- Kodoba Lajos „Laji” (vagy Matingo Ludovic) brácsás, bőgős (1935–1995), gyerekei már nem szerepelnek a református anyakönyvekben:
  - Matingo Ludovic „Lajika” primás (szül. 1960) jelenleg Kolozsváron él
  - Matingo Ignác primás, gitáros (szül. 1962)
  - Matingo Augustin Călin brácsás, harmonikás, nagybőgős (szül. 1966), jelenleg Báréban él
- Kodoba Ignác „Bibircsók Náci” brácsás, majd primás (1938. jún. 27.–1991. ápr. 26.)⁷
- **Kodoba Márton** primás (1941. ápr. 30–2003. aug. 13.), felesége Codoba (Boca) Eleonora (1949. febr. 1–) mócsi származású,⁸ aki már nem szerepel a református anyakönyvekben, úgyszintén gyerekeik és további leszármazottjaik sem:⁹
  - Codoba Marcela (most Zsuki, szül. 1971. dec. 16.), Déván él, volt neki egy Gabriela nevű ikertestvére, aki 5 éves korában meghalt
  - Codoba Marinela – csecsemőkorában meghalt
  - Codoba Martin „Florin”** primás (szül. 1977. máj. 3.), felesége Codoba (Matingo) Veronica (szül. 1981. dec. 12.), gyerekük:
    - Codoba Martin Florin (szül. 2007. jún. 17.)
    - Codoba Gabriela (most Stere, szül. 1979. febr. 17.), Déván élt, jelenleg Olaszországban van
- Kodoba Béla brácsás, majd primás (1944. szept. 16.–1999. nov. 7.)
- Kodoba Lőrinc brácsás, majd primás (szül. 1947. márc. 25.)
- Codoba Viorica (Ivolyka?, most Demeter) (szül. 1950. ápr. 11.), a fia Demeter Alexandru primás (szül. 1969) és traktoros

4.

Kodoba Ignác „Öreg Náci” és Moldován Margit gyerekei:

- Kodoba Mari (vagy Margit?) (1929–?), férje Kozák Jenő Zsiga primás (1926–?) volt, budatelki származású
- Kodoba Olga
- Kodoba István / Moldován Ștefan brácsás (szül. 1943. jan. 17.), az anyakönyvi bejegyzések szerint „van 3 ort. gyereke”
- Kodoba Árpád bőgős (szül. 1949)

6 Érdemes mód, a magyarpalatkai református egyház anyakönyvei pont a Kodoba családról tartalmaznak a legkevesebb adatot. Ennek lehetséges magyarázata, hogy ez a család bizonyult a legmobilisabbnak, sokan költöztek közülük Dévára, majd Kolozsvárra.

7 Az anyakönyvek szerint Légenben született.

8 Codoba Florin közlése szerint anyai nagyapja Boca Nicodin mócsi primás (1922?–1995).

9 Codoba Florin féltestvérei anyai ágon: Cioca Mircea (szül. 1965. júl. 29.), Déván él, brácsázni tanult a mostohaapjától; Boca Marcel (szül. 1969. febr. 28.), Déván él, bőgőzni tanult a mostohaapjától. Már nem zenélnek, a közfentartó vállalt alkalmazottai Déván.

5.

Kodoba Márton és Kovács Kati fia Kovács Márton „Puki” bőgős (szül. 1941),¹⁰ akinek felesége Mácsingó Berta, az ő fiúk pedig ifj. Kovács Márton bőgős (szül. 1962. febr. 16.)

6.

Codoba Alexandru „Puju” és Rézműves Aranka leánya Codoba Anna (szül. 1942. márc. 21.), aki Radák Mihály „Misi” brácsás (1938–1992) felesége volt, így Radac Mihai „Remus” brácsás (szül. 1977. jan. 10) édesanyja.

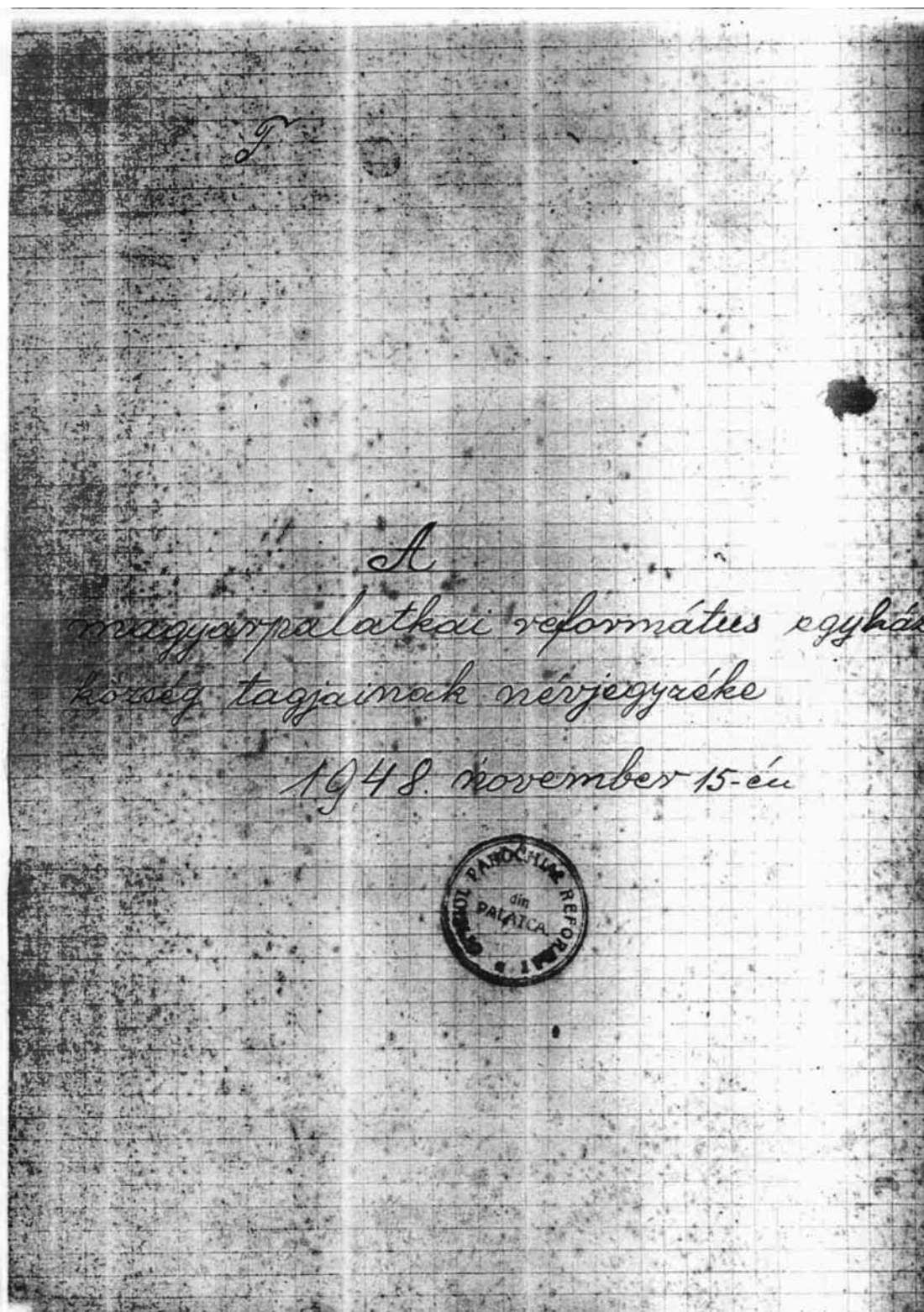
¹⁰ Más források szerint 1935-ben született.

A magyarpalatkai református egyházközség tagjainak névjegyzéke 1948. november 15-én

Sorszám	Vezeték és keresztnév		Foglalkozás		Hol, milyen iskolában tanult
530	Kodoba Lajos		zenész		
531	Mezei Erzsí				
532	Kodoba János				
533	Ibolya				
534	Mari				
535	Laji				
536	Náczí				
537	Kodoba Márton				
538	" Béla				
539	" Lőrincz				
540	Radák Sándor		zenész		
541	Mácsingó Róza				
542	Mácsingó György		zenész		
543	Moldován Zsuzsa				
544	Mácsingó Imre				
545	" Albert				
546	" Náczí				
547	" Etelka				
548	" Lajos				
549	" Márton				
550	" József				
551	" Gyurka				
552	" Sándor				
553	" Márton				
554	" Péter				
555	" Berta				
556	Mácsingó Albert		földmíves és zenész		
557	Mácsingó Anikó				
558	Mácsingó Jani		földmíves és zenész		
559	Varga Róza				

Sorszám	Vezeték és keresztnév		Foglalkozás		Hol, milyen iskolában tanult
560	Varga Sándor				
561	Mácsingó Sándor		földmíves és zenész		
562	Moldován Zsuzsika				
563	Kodoba Ignác		zenész		
564	Moldován Margit				
565	" Mari				
566	" Olga				
567	" István				
568	" Árpád				
569	Radák Imre		zenész		
570	Antal Anna				
571	" Rézi				
572	" Imre				
573	" Mihály				
574	" Sándor				
575	" Márton				
576	" János				
577	Kovács Sándor		pléhes		
578	Karolina				
579	László				
580	Anikó				
581	Aranka				
582	Antal Károly		földmíves		
583	Boldizsár Anna				
584	Antal Juli				
585	Antal János				
586	Kodoba Márton		kovács		
587	Kovács Kati				
588	Kodoba Márton				

A

magyarpalatkai református egyházközség tag-
jainak névjegyzéke 1948. november 15-én.

kor szám	Vezeték és keresetnév	Palatkai	Hol, milyen P. D. I. +
524	Meughórs Erzsébet		—
525	" János		
526	" Sándor		
527	" Mária		
528	Oltyán István	földműves	
529	Meughórs Zsófi		
530	Oltyán István		
531	" József		—
532	" Julia Anna		—
533	" Mária		
534	Vares András	földműves	
535	Vig Erzsébet		
536	Vares László		
537	" György		
538	Sedkely Miklós ny.	földműves	
539	Pap Ferenc	földműves	
540	Rodoba Lajos	keres	
541	Merei Erzsébet		
542	Rodoba János		
543	Rodoba		
544	Mari		
545	Lóczy		
546	Náncs		

537	Kodoloba	Márton	
538	"	Béla	
539	"	Lőrincz	
540	Radaák	Sándor	zenés
541	Mácsiingó	Dóra	
542	Mácsiingó	György	zenés
543	Moldován	Kunra	
544	Mácsiingó	Imre	
545	"	Albert	
546	"	Nécsi	
547	"	Etelka	
548	"	Lajos	
549	"	Márton	
550	"	József	
551	"	Gyurka	
552	"	Sándor	
553	"	Márton	
554	"	Péter	
555	"	Berta	
556	Mácsiingó	Albert	földműves és zenés
557	Mácsiingó	Antikó	
558	Mácsiingó	Jani	földműves és zenés
559	"	"	

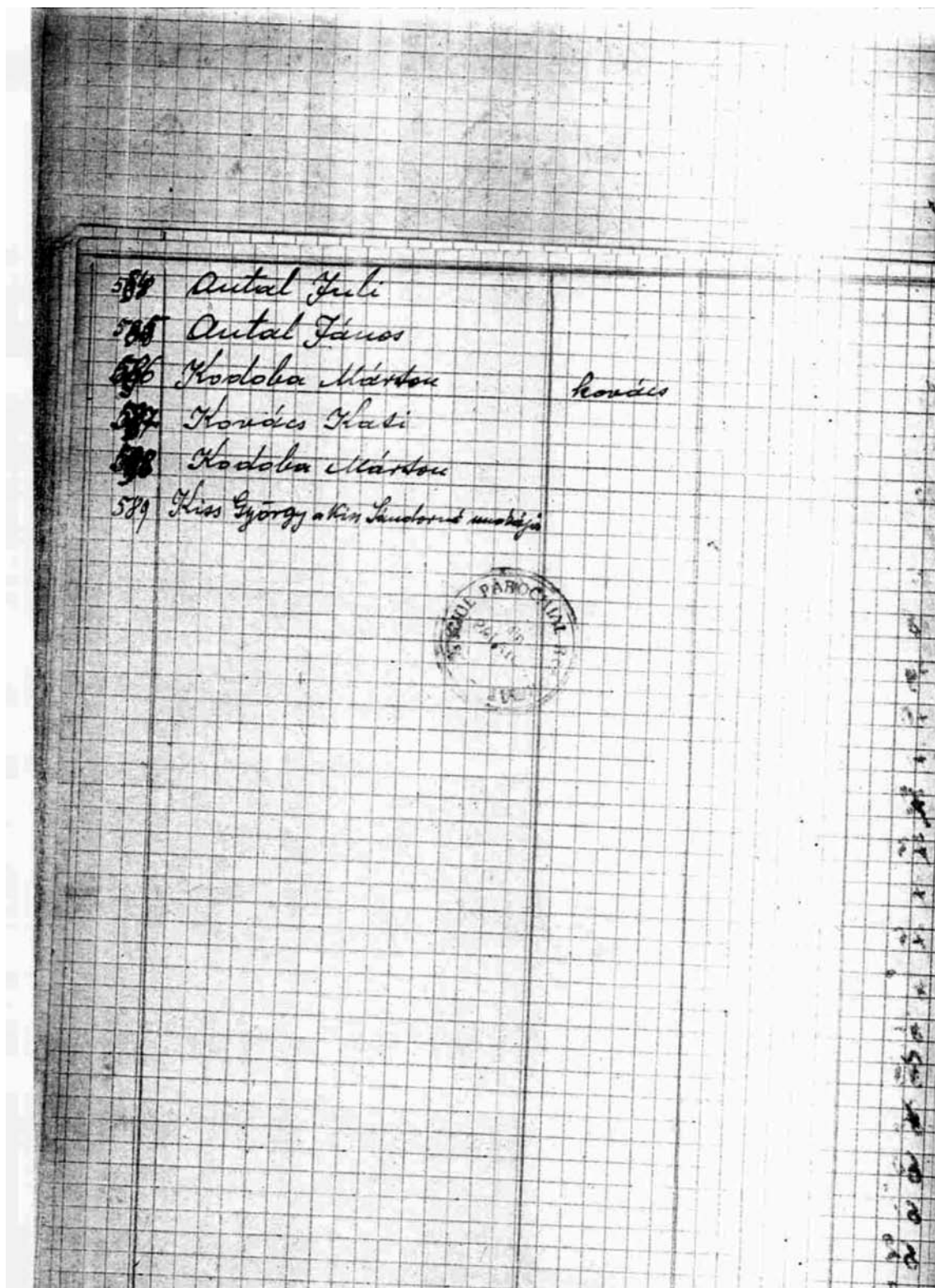

A

magyarországi református egyházakörkép tagjainak névjegyzéke, 1948. november 15-én.

<i>kor</i> <i>szám</i>	<i>Vezeték és keresetnév</i>	<i>Foglalkozás</i> <i>hol milyen iskolában tan.</i>
565	Mácsiugó Sándor	feldmunkász
566	Moldován Zsuzsika	
567	Hodoba Ignác	kereső
568	Moldován Margit	
569	" Mari	
570	" Olga	
571	" István	
572	" Árpád	
573	Rádák Imre	kereső
574	Antal Anna	
575	" Péter	
576	" Imre	
577	" Mihály	
578	" Sándor	
579	" Márton	
580	" János	
581	Kovács Sándor	plékes
582	Kovács Karolina	
583	Szabó	
584	~~Szabó~~	
585	~~Szabó~~	
586	Antal Károly	feldmunkász
587	Boldizsár Anna	

DESPRE INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

ABOUT THE ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES

A NEMZETI KISEBBSÉKGUTATÓ INTÉZETRŐL

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ISPMN) funcționează ca instituție publică și ca personalitate juridică în subordinea Guvernului și în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice. Sediul Institutului este în municipiul Cluj-Napoca.

■ Scop și activități de bază

Studierea și cercetarea inter- și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, studierea aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.

■ Direcții principale de cercetare

Schimbare de abordare în România, în domeniul politicilor față de minoritățile naționale: analiza politico-instituțională a istoriei recente;

Dinamica etno-demografică a minorităților din România;

Revitalizare etnică sau asimilare? Identități în tranziție, analiza transformărilor identitare la minoritățile etnice din România;

Analiza rolului jucat de etnicitate în dinamica stratificării sociale din România;

Patrimoniul cultural instituțional al minorităților din România;

Patternuri ale segregării etnice;

Bilingvismul: modalități de producere, atitudini și politici publice;

Noi imigranți în România: modele de încorporare și integrare.

The ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES (RIRNM) is a legally constituted public entity under the authority of the Romanian Government. It is based in Cluj-Napoca.

■ Aim

The inter- and multidisciplinary study and research of the preservation, development and expression of ethnic identity, as well as social, historic, cultural, linguistic, religious or other aspects of national minorities and of other ethnic communities in Romania.

■ Major research areas

Changing policies regarding national minorities in Romania: political and institutional analyses of recent history;

Ethno-demographic dynamics of minorities in Romania;

Identities in transition – ethnic enlivening or assimilation? (analysis of transformations in the identity of national minorities from Romania);

Analysis of the role of ethnicity in the social stratification dynamics in Romania;

The institutional cultural heritage of minorities in Romania;

Ethnic segregation patterns;

Bilingualism: ways of generating bilingualism, public attitudes and policies;

Recent immigrants to Romania: patterns of social and economic integration.

A kolozsvári székhelyű, jogi személyként működő NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET (NKI) a Román Kormány hatáskörébe tartozó közintézmény.

■ Célok

A romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitásmegőrzésének, -változásainak, -kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

■ Főbb kutatási irányvonalak

A romániai kisebbségpolitikában történő változások elemzése: jelenkortörténetre vonatkozó intézménypolitikai elemzések;

A romániai kisebbségek népességdemográfiai jellemzői;

Átmeneti identitások – etnikai revitalizálás vagy asszimiláció? (a romániai kisebbségek identitásában végbemenő változások elemzése);

Az etnicitás szerepe a társadalmi rétegződésben;

A romániai nemzeti kisebbségek kulturális öröksége;

Az etnikai szegregáció modelljei;

A kétnyelvűség módoszatai, az ehhez kapcsolódó attitűdök és közpolitikák;

Új bevándorlók Romániában: társadalmi és gazdasági beilleszkedési modellek.

A apărut/Previous issue/Megjelent

■ Nr. 1

Kiss Tamás – Csata István: *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice. Evolution of the Hungarian Population from Romania. Results and Methodological Problems*

■ Nr. 2

Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpatic. A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése.*

■ Nr. 3

Fosztó László: *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România – cu accentul pe perioada 1990–2007.*

■ Nr. 4

Remus Gabriel Anghel: *Migrația și problemele ei: perspectiva transnațională ca o nouă modalitate de analiză a etnicității și schimbării sociale în România.*

■ Nr. 5

Székely István Gergő: *Soluții instituționale speciale pentru reprezentarea parlamentară a minorităților naționale*

■ Nr. 6

Toma Stefánia: *Roma/Gypsies and Education in a Multi-ethnic Community in Romania*

■ Nr. 7

Marjoke Oosterom: *Raising your Voice: Interaction Processes between Roma and Local Authorities in Rural Romania*

■ Nr. 8

Horváth István: *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről*

■ Nr. 9

Rudolf Gräf: *Arhitectura roma în România*

■ Nr. 10

Tódor Erika Mária: *Analytical aspects of institutional bilingualism. Reperele analitice ale bilingvismului instituțional*

■ Nr. 11

Székely István Gergő: *The representation of national minorities in the local councils – an evaluation of Romanian electoral legislation in light of the results of the 2004 and 2008 local elections. Reprezentarea minorităților naționale la nivel local – O evaluare a legislației electorale românești pe baza rezultatelor alegerilor locale din 2004 și 2008*

■ Nr. 12

Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Közvélemény-kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés. Tinerii maghiari din Transilvania 2008. Anchetă sociologică despre starea socială și așteptările tinerilor maghiari din Transilvania. Dimensiuni comparative*

■ Nr. 13

Yaron Matras: *Viitorul limbii Romani: către o politică a pluralismului lingvistic*

■ Nr. 14

Sorin Gog: *Cemeteries and dying in a multi-religious and multi-ethnic village of the Danube Delta*

■ Nr. 15

Irina Culic: *Dual Citizenship Policies in Central and Eastern Europe*

■ Nr. 16

Mohács Magdolna: *Analiza finanțării alocate organizațiilor minorităților naționale*

■ Nr. 17

Gidó Attila: *On Transylvanian Jews. An Outline of a Common History*

■ Nr. 18

Kozák Gyula: *Muslims in Romania: Integration Models, Categorization and Social Distance*

■ Nr. 19

Iulia Hossu: *Strategii de supraviețuire într-o comunitate de romi. Studiu de caz. Comunitatea „Digului”, Orăștie, județul Hunedoara*

■ Nr. 20

Székely István Gergő: *Reprezentarea politică a minorităților naționale în România*

■ Nr. 21

Peti Lehel: *Câteva elemente ale schimbării perspectivei religioase: secularizarea, transnaționalismul și adoptarea sectelor în satele de ceangăi din Moldova. Transnational Ways of Life, Secularization and Sects. Interpreting Novel Religious Phenomena of the Moldavian Csángó Villages*

■ Nr. 22

Sergiu Constantin: *Tirolul de Sud – un model de autonomie și conviețuire?*

■ Nr. 23

Jakab Albert Zsolt: *Organizarea memoriei colective în Cluj-Napoca după 1989. The Organization of Collective Memory by Romanians and Hungarians in Cluj-Napoca after 1989*

■ Nr. 24

Peti Lehel: *Apariția Fecioarei Maria de la Seuca – în contextul interferențelor religioase și etnice. The Marian Apparition from Seuca/Szőkefalva in the Context of Religious and Ethnical Interferences*

În pregătire/Next issues/Előkészületben

■ Nr. 26

Marius Lazăr: *Semantică socială și etnicitate. O tipologie a modurilor identitare discursive în România*